

Miljøverndepartementet

Oppsummeringsrapport

Utgave: 2

Dato: 2011-01-12

DOKUMENTINFORMASJON

Oppdragsgiver: Miljøverndepartementet
Rapportnavn: Oppsummeringsrapport
Utgave/dato: 2 / 2011-01-12
Arkivreferanse: -

Oppdrag: 525436 – Kulturminneåret 2009 - Oppsummeringsrapport
Oppdragsbeskrivelse: Oppsummeringsrapport basert på viktigste skriftlige utgivelser fra Kulturminneåret 2009.

Oppdragsleder: Syrtveit Agnete
Fag: Plan
Tema: Kulturminne/-miljø
Leveranse: Rapport / utredning

Skrevet av: Agnete Syrtveit
Kvalitetskontroll: Hans Baalerud

Asplan Viak AS www.asplanviak.no

FORORD

Asplan Viak har vært engasjert av Miljøverndepartementet for å sammenstille tilbakemeldinger fra ulike instanser i forbindelse med Kulturminneåret 2009. Arbeidet er basert på de forelagte rapporter, innspill og tilbakemeldinger og er utført i henhold til avsatte ressurser.

Agnete Syrtveit har vært oppdragsleder for Asplan Viak.

Sandvika, 15. desember 2010.

Agnete Syrtveit
Oppdragsleder

Hans Baalerud
Kvalitetssikrer

INNHALDSFORTEGNELSE

1	Nasjonale hovedarrangement	8
1.1	Åpningsarrangementet	8
	Ildsjeler	9
1.2	Sommerarrangementet – Frihavnsdagene – Porto Franco	10
1.3	Fordums kraft – nytt liv. Industriminne i møte med vår tid	11
1.4	Avslutningsarrangement	11
2	norges Kulturvernforbunds seks satsninger	14
2.1	Kulturminneløypa	14
2.1.1	Tildeling av midler	14
2.1.2	Nasjonal kåring	17
2.2	Fordums kraft - nytt liv. Industriminne i møte med vår tid	17
2.3	Dagligliv.no	19
2.4	Ukens kulturminne	19
2.5	Skoleprosjekt	21
2.5.1	Holbergprisen i skolen	21
2.5.2	Kulturminne på reise – samarbeid mellom skole og museum	21
2.5.3	Initiativ overfor høyskole og universitet	21
2.6	Artikler om kulturvern	22
3	Staten i kulturminneåret 2009	22
3.1	Riksantikvaren	23
3.1.1	12 + 1 fredninger	23
3.1.2	Kulturminnesøk	23
3.1.3	Riksantikvarens markeringer i Kulturminneåret 2009	24
3.1.4	Minnefinder.no	24
3.2	ABM-utvikling	25
3.2.1	Digitalt fortalt	25
3.3	Forsvarsdepartementet	25
3.3.1	Forsvarets avdeling for kultur og tradisjon (FAKT)	25

3.3.2	Forsvarsbygg v. Nasjonale festningsverk (NFV).....	27
3.4	Olje- og energidepartementet.....	29
3.4.1	Eksternt rettete aktiviteter.....	29
3.4.2	Norsk oljemuseum	29
3.5	Fornyings- og administrasjonsdepartementet.....	31
3.5.1	Statsbygg	31
3.6	Justisdepartementet.....	32
3.6.1	Kriminalomsorgsavdelingen	32
3.6.2	Politiavdelingen	32
3.7	Landbruks- og matdepartementet.....	33
3.7.1	Kulturlandskap	33
3.7.2	Statens kulturhistoriske eiendommer/landsverneplaner.....	33
3.7.3	Genressurser som levende kulturminner	33
3.7.4	Statskog.....	33
3.8	Kunnskapsdepartementet.....	33
3.8.1	Landsverneplan.....	33
3.9	Samferdselsdepartementet	34
3.9.1	ROM Eiendom: "Levende stasjoner og dagliglivets kulturminner".....	34
3.9.2	Avinor.....	34
3.9.3	Rjukanbanen.....	35
3.10	Arbeidsdepartementet – Sametinget	35
3.10.1	Samarbeidsavtale med Oppland fylkeskommune.....	35
3.10.2	Skardalen.....	35
3.10.3	Den samiske husmannsplassen Kjelvik.....	35
3.11	Helse- og omsorgsdepartementet	36
4	Museene i Kulturminneåret.....	37
4.1	Kulturminner forteller	37
4.2	Museene	37
5	Fylkeskommunene og kommunene i kulturminneåret.....	38

5.1	Tildelinger av tilskuddsmidler	38
5.2	Landsdekkende markeringer på flere steder	38
5.2.1	Kulturminnedagen	38
5.2.2	Arkivdagen	38
5.2.3	Arkitekturdagen	38
5.2.4	Olsok	39
5.2.5	På tokt med "Gamle Oksøy"	39
5.2.6	Naturlosprosjektet	39
5.3	Fylkesvis oversikt	39
5.3.1	Akershus	40
5.3.2	Hedmark	41
5.3.3	Hordaland	44
5.3.4	Møre & Romsdal	44
5.3.5	Nord-Trøndelag	46
5.3.6	Sogn og Fjordane	46
5.3.7	Sør-Trøndelag	47
5.3.8	Telemark	49
5.3.9	Troms	49
5.3.10	Vest-Agder	53
5.3.11	Østfold	54
6	Barn og unge	54
6.1	Den kulturelle skolesekken	54
6.2	Kulturminnet mitt	55
6.3	Rydd et kulturminne	55
7	Befolkningens kjennskap til kulturminneåret 2009	56
8	Avslutning	57
9	Nettsteder	58

Kulturminneåret 2009 – innledning

2009 var kulturminneår. Året ble markert på mange forskjellige måter og veldig mange steder rundt omkring i hele landet. Norges kulturvernforbund, med 19 landsdekkende frivillige organisasjoner, hadde hovedansvaret for å planlegge og gjennomføre Kulturminneåret 2009. Også flere statlige etater, kommuner, fylkeskommuner og museer involverte seg med egne aktiviteter i kulturminneåret. Hensikten med året var å mobilisere bredt og rette oppmerksomheten mot verdiene og mulighetene som ligger i de lokale kulturminnene og kulturmiljøene. Målet var å få folk rundt i hele landet til å engasjere seg og vise fram det brede mangfoldet kulturminnene rommer.

Året ble initiert av Miljøverndepartementet som i februar 2006 gav Norges kulturvernforbund oppdraget. Deretter innledet Miljøverndepartementet og Kultur- og kirke departementet (nåværende Kulturdepartementet) et samarbeid på departementsnivå, og tidlig på høsten 2007 ble det satt ned en arbeidsgruppe bestående av representanter for Norges kulturvernforbund, Riksantikvaren, daværende ABM-utvikling (Statens senter for arkiv, bibliotek og museum) og Norges museumsforbund. Kommunenes interesseorganisasjon KS tiltrådte gruppa litt seinere samme høst.. Høsten 2008 endret gruppa navn til koordineringsgruppe. Både Riksantikvaren og Norges kulturvernforbund har utarbeidet egne rapporter som oppsummerer kulturminneåret. I tillegg engasjerte Riksantikvaren markedsanalyse- og rådgivingsbyrået Synovate til å undersøke folks kjennskap til Kulturminneåret 2009 på tre ulike tidspunkt: i desember 2008, september 2009 og desember 2009. I sine søknader til ABM-utvikling om tilskudd for 2011, har alle museene som sorterer under ABM-utvikling, rapportert på virksomheten i kulturminneåret.

Miljøverndepartementet har engasjert Asplan Viak til å lage denne oppsummeringen av det som skjedde i året, med bakgrunn i alle rapportene. Dette dokumentet altså er ingen evaluering av året, kun en oppsummering av aktivitetene.

Miljøverndepartementet er godt fornøyd med oppslutning rundt Kulturminneåret 2009. Denne oppsummeringsrapporten viser at mange engasjerte seg i året og at vi til fulle fikk fram både bredden og mangfoldet i kulturminnene. Under behandlingen av stortingsmeldingen om kulturminner i 2005, bestemte Stortinget at det skulle arrangeres et kulturminneår i 2009 og deretter hvert tiende år. Miljøverndepartementet vil nå bruke resultatene fra Kulturminneåret 2009 og tida fram mot 2019 til å tenke gjennom innretningen på Kulturminneåret 2019. Men det er også viktig å huske på at de store målene når vi ved hjelp av det daglige arbeidet som utføres av de mange frivillige og forvaltningen i fellesskap. Store markeringsår er viktige for å rette fokus mot arbeidet som gjøres, men det arbeidet som gjøres *mellom* markeringsårene, er vel så viktig som det som gjøres *i* dem.

Miljøverndepartementet, desember 2010

KULTURMINNEÅRET 2009

1 NASJONALE HOVEDARRANGEMENT

De fire nasjonale arrangementene i Kulturminneåret 2009 hadde som hensikt å løfte frem særlig sentrale temaer for kulturminnevernet og samtidig fungere som en puls gjennom hele året. Åpningen i Trondheim var et oppspark til hele året og en bred introduksjon til dagliglivet som tema, midtveis markerte man året med fokus på havneutvikling og industrihistorie, og ved avslutningen i Tromsø vendtes blikket mot sektoren selv og fremtidens utfordringer.

1.1 Åpningsarrangementet

Trondheim 3. – 4. februar

<p>Foto: Svein Stranda, arkiv.no, NTB/Arnt Tjønn / Fotomuseum, Loden</p>		<p>Onsdag 4. februar Fagseminar 09.00 – 14.00: Dagliglivets kulturminner – Hva og hvordan? Sted: Nova Hotell Kurs og Konferanse AS</p>	<p>KI 11.00–13.00 Dagliglivets kulturminner. Hvordan? Møteleder: Jan Aakvik, koordinator Kulturnett Møre og Romsdal</p> <p>Innledere: Arvid Esperød, prosjektdirektør, Rockheim; Rock'n roll i dagliglivet</p> <p>Randi Bårtvedt, direktør, Norsk Vasskraft- og Industrihistoriemuseum; <i>Industrihistorien – kulturminnene – det handler om mennesker</i></p> <p>Museumpedagog Mariëlle Malmø og dramapedagog Marita Hesjedal, Sverresborg – Trøndelag folkemuseum; <i>Minda – Piken på apoteket</i></p>
<p>På vegne av Miljøverndepartementet og Kirke- og kulturdepartementet har Norges kulturvernforbund den glede å invitere til åpningen av Kulturminneåret 2009 i Trondheim, tirsdag 3. og onsdag 4. februar.</p>	<p>Program:</p> <p>Tirsdag 3. februar</p> <p>kl 13.30 Mottakelse Erkebispegården. I regi av Trondheim kommune</p> <p>kl 14.30 Buss til Trondheim Jernbanestasjon</p> <p>kl 15.15 Togavgang fra Trondheim Jernbanestasjon til Marienborg Lokstall</p> <p>kl 16.00 Åpningsarrangement i Marienborg Lokstall</p> <p>kl 16.15 Offisiell åpning og konsert</p> <p>kl 18.00 Buss til Kulturbunker Dora</p> <p>kl 18.30 Aperitiff og utstilling i Torpedohallen, Kulturbunker Dora</p> <p>kl 19.00 Festmiddag i Kulturbunker Dora</p> <p>KI 22.00 Busser til hotellene</p> <p>KI 23.00 Arr. avsluttes</p> <p>Det legges opp til felles transport mellom de ulike lokalitetene.</p>	<p>Det faglige seminaret Dagliglivets kulturminner – Hva og hvordan? setter fokus på tema for Kulturminneåret 2009. Hva legger vi i disse begrepene? Hva er dette i praksis? Gjennom erfaringer fra ulike aktører vil seminaret gi ideer om hvordan vi jobber med kulturvern. Målet er å løfte fram tanker om vern, dokumentasjon og formidling, som engasjerer og inspirerer utover 2009.</p> <p>KI 09.00 Åpning ved Johan Helberg, styreleder i Norges kulturvernforbund/ leder av Koordineringsgruppen for Kulturminneåret 2009</p> <p>KI 09.15–10.30 Dagliglivets kulturminner. Hva? Møteleder: Gunnar Flikke, tidl. sjefsredaktør Adresseavisa</p> <p>Professor Odd Are Berkaak, Universitetet i Oslo, Sosialantropologisk institutt og direktør Vibeke Mohr, Oslo Museum; <i>Skråblikk på Dagliglivets kulturminner</i></p> <p>Debatt</p> <p>KI 10.30 Pause med enkel servering</p>	<p>KI 13.00 Lunsj</p> <p>KI 14.00 Slutt</p> <p><i>Med forbehold om endringer</i></p>
<p>KULTURMINNEÅRET 2009</p>		<p>www.kulturminneaaet2009.no</p>	

Ildsjeler

Norges kulturvernforbund inviterte via sekretariatet for Kulturminneåret 2009 alle fylkeskontaktene om å utnevne en «ildsjel» som skulle få være med på åpningen av Kulturminneåret 2009 med alle kostnader dekket. Det var litt ulikt hvordan fylkene valgte å finne sin kandidat. Flere brukte lokalavisene til å oppfordre publikum om å melde inn kandidater. Slik ble det skapt mye lokal publisitet om mange frivilliges innsats. I de fleste fylkene ble det satt sammen en komité som gjorde det endelige valget. Flere steder ble det arrangert spesielle tilstelninger for offentliggjøringen. Utnevnelsene fikk mye lokale medieoppslag og skapte en fin opptrapping til Kulturminneåret 2009. Så å si alle ildsjelene er tilknyttet organisasjoner som favnes av paraplyorganisasjonen Norges kulturvernforbund. De representerer en stor bredde av kulturminnevern i Norge i dag.

Akershus: Thea Wenche Sundt, Oppedgård historielag

Buskerud: Bjarne Bratås, Flesberg historielag

Finnmark: Helmer K. Losoa, Byluft i Unjárgga gielda / Nesseby kommune

Hedmark: Per Olav Mathiesen, Rendalen historielag

Møre og Romsdal: Are Homlong, Storfjordens venner

Nordland: Ingri og Knut Rindal

Nord-Trøndelag: Bodvar Tømmerås

Oppland: Margit Rognerud, Ankalterud Gård

Oslo: Tore Friis-Olsen, Forbundet Kysten

Sogn og Fjordane: Oline Løvlid, Hornidal

Sør-Trøndelag: Anders Refsnes, Selnes

Rogaland: Sigmar Myhre

Telemark: Else Marie Skaun, Telemark

Fortidsminneforening

Troms: Helen Jakobsen, Bjarkøy

Vest-Agder: Eiliv Ulltveit-Moe

Vestfold: Tor Bjørvik, Kulturminner i utmark, Hedrum Bygdetun

Østfold: Marit Egeberg Krog, Østfold Historielag

1.2 Sommerarrangementet – Frihavnsdagene – Porto Franco

Kristiansand 19. - 21. juni

Frihavnsdagene -09 i Kristiansand var et omfattende arrangement som strakk seg over tre dager med mange ulike aktiviteter rettet mot en bredt sammensatt målgruppe. Flere tusen mennesker deltok i det mangfoldige programmet. Hovedfokus for arrangementet var havneutvikling og kystkultur.

Nattkonsert med Torstein Sodal, Kim André Rysstad m.fl. • Vest-Agder-museets store museumsdag • Åpne skip på Fullriggeren Sørlandet, M/S Gl. Oksøy, M/S Sjøkurs m.fl. • Kveldskonserter med Lars Martin Myhre og Chi wah wah

Utstillinger og presentasjoner • defilering av tradisjonelle småbåter • sjantikor & konserter • marked & håndverksdemonstrasjoner • servering av lokal matt og drikke • havnevandring med forteller

I lyse og varme juninetter ligger Fullriggeren Sørlandet, skoleskipet M/S Sjøkurs og M/S Gl. Oksøy til kai i Kristiansand. Sammen med en rekke andre historiske fartøyer danner de en fantastisk ramme om Frihavnsdagene 09 – som vil fylle havna med folk og fartøyer til fest, debatt, konserter, utstillinger og marked med aktiviteter for barn og voksne.

Hovedårena for arrangementet er Fiskerikaia, området sør for Fiskebrygga i Kristiansand sentrum.

KULTURMINNEÅRET 2009
www.kulturminnearet2009.no

Fredag 19. juni

10.00-17.00 **Fagkonferansen:** «Utvikling eller avvikling - havnebyen i støpeskjeen»

13.00-13.30 **Offisiell åpning av Frihavnsdagene** v/ blant andre Erik Solheim og Sørlandets største barnesjantikor

19.30-20.30 **Kystkultur og musikk** v/ De Fortapte Spillmenn

20.30-22.00 Helge Arildsa Shantytrio (DK).

22.00-23.30 **Nattkonsert** med Torstein Sodal & Stein Austrud, Stambordet, Kim André Rysstad m.fl.

Lørdag 20. juni

11.00-16.00 **Marked** med utstillinger, håndverksdemonstrasjoner og aktiviteter:
Vest-Agder-museet, Bredalsholmen, Bragdøya Kystlag, Kystverket m.fl.

11.00-23.00 **Åpne skip:** Fullriggeren Sørlandet, M/S Sjøkurs og M/S Gamle Oksøy.

17.00-20.00 **Shantykor** fra Sørlandet synger fra kai, telt og skipsdekk.

20.00 **Konsert** med Lars Martin Myhre.

22.00-23.30 **Konsert** med Chi Wah Wah, latinamerikansk band med base på Sørlandet.

Søndag 21. juni

11.00-16.00 **Åpent skip** på Fullriggeren Sørlandet.

11.00-12.00 **Gudstjeneste** på akterdekket på Fullriggeren Sørlandet v/Kirkens bymisjon

13.00-13.45 **Defilering** av tradisjonelle småbåter i Gravane-kanalen.

14.00-15.00 **Kristiansand havn før og nå** - havnevandring med Helge Andresen, ass. Havnedirektør.

Det kan forekomme endringer i tidspunkter og innhold. For mer informasjon og oppdatert program: www.portofranco.no

**FRIHAVNS
DAGENE 09
PORTO
FRANCO**

Porto Franco er et av Miljøverndepartementets 11 pilotprosjekter i verdiskapningsprogrammet på kulturminneområdet. Prosjektets sekretariat er forankret i Vest-Agder fylkeskommune. Frihavnsdagene er et av fire nasjonale arrangementer i Kulturminneåret 2009.

1.3 Fordums kraft – nytt liv. Industriminne i møte med vår tid

Oslo 1. juli

Åpning av fotoutstilling på Rådhusplassen basert på 10 norske industriminne. Kultur- og kirkeminister Trond Giske stod for den offisielle åpningen. Les mer om arrangementet i kapittel 3.2.

1.4 Avslutningsarrangement

Tromsø 26. og 27. november

Hva er et kulturminne? Hva har vi oppnådd? Hva kan vi ta med oss av sentrale diskusjoner, erfaringer, samarbeidspartnere og samarbeidsformer? Dette var spørsmål som preget avslutningsarrangementet av Kulturminneåret 2009.

KULTURMINNEÅRET 2009

© Nidar Hildung/Perspektivet Museum • © Birgit Eversen • Foto: Ulla Heil •
© Birgit Eversen • Foto: Ulla Heil •
© Birgit Eversen • Foto: Ulla Heil •
© Birgit Eversen • Foto: Ulla Heil •
© Birgit Eversen • Foto: Ulla Heil •

Kulturminneåret 2009 inviterer til åpne dager i Tromsø! Vi har brukt året til å reise spørsmålet om kulturminner kan være både mosselukt og badehus, stavkirker og strikkelus. La dette være mat for tanken når du i disse dagene deltar på debatt, går våre litterære kulturminneløyper, ser stumfilm, eller er med på omvisninger i kvelds-åpne museer. Fredagen avslutter vi med Riksantikvarens fredning av Rakettkiosken på Stortorget. Velkommen!

Torsdag 26. november
Perspektivet museum holder åpent til **20.00**
 Omvisning i utstillingen *Flytende russisk*
 kl. **16.30, 18.00 og 19.00**
 Presentasjon av prosjektet *Kulturminne på reise*
 i Café Cora mellom **16.00 og 20.00**
Polarmuseet holder åpent til **20.00**

Kulturminneløypa Tromsø i litteraturen
16.30 Oppmøte Gyllenberg skole, ved lyskrysset
18.00 Oppmøte Clodiusbakken, vis a vis
 Værvarslinga (arr. Troms fylkesbibliotek)

1800-19.30: Debatt på Driv. Kulturminneåret 2009 – dagliglivet kulturminner fra mosselukt til badehus – Hva favner kulturminnebegrepet? Fritt Ord-støttet debatt med bl.a Lotte Sandberg, Aftenposten og riksantikvar Jørn Holme.
18.00 Stumfilm, Verdensteateret. *Storm over Asia* fra 1928. Musikk av Yat-kha

Fredag 27. november
11.30 Litterær matpakke, *Digitalt fortalt*
 ved Katrine With Eielsen i Tromsø bibliotek
12.30 Rakettkiosken fredes

Riksantikvarens vandreutstilling *Kulturarv i Afrika: Identitet, verdighet, forsoning* vises nå i Tromsø bibliotek

KULTURMINNEÅRET 2009

www.kulturminnearet2009.no

KULTURMINNEÅRET 2009

<p>Foto: Heidi Lundeboe Sjøe</p>		<p>15.45 Busstransport til Tromsø</p> <p>16.00 Kulturminneopplevelser i Tromsø by Perspektivet Museum 16.30 Omvisning i utstillingen «Flytende russisk» Presentasjon av kulturminneårprosjektet «Kulturminne på reise» i Cafe Cora Kulturminneløypa Tromsø i litteraturen 16.30 Oppmøte Gyllenberg skole, ved lyskrysset Tromsø bibliotek Riksantikvarens vandretstilling Kulturarv i Afrika: Identitet, verdighet, forskning Polarmuseet holder kveldsåpent</p>	<p>Fredag 27. november</p> <p>08.30 Busstransport fra Rica Ishavshotell til Universitetet i Tromsø</p> <p>Mateleder: Sidsel Hindal</p> <p>09.00–09.25 Velkommen</p> <p>Anniken Huitfeldt, kulturminister</p> <p>09.25–10.25 Samarbeid over kulturgrensene – stjele, dele og ta vare på</p> <p>Ka skal vi gjemme på? Ungdommens kulturminner. Per Helge Nylund, formidlingskonsulent Tromsø Museum</p>
<p>Torsdag 26. november</p> <p>11.00 Registrering, Universitetet i Tromsø 11.30–12.30 Lunsj</p> <p>Mateleder: Jan Solberg</p> <p>12.30 Konferansestart</p> <p>Velkommen til konferanse Jan Solberg, generalsekretær Norges kulturvernforbund</p> <p>Velkommen til Tromsø Knut Werner Hansen, fylkesråd for kultur og næring Troms fylkeskommune</p> <p>Kunstnerisk innslag Ragnhild Furebotn, fylkesmusiker</p>	<p>12.50–13.35 Kulturminneåret 2009 i ord og bilde – mål, meninger og muligheter</p> <p>Digitale smakebiter fra dagliglivets kulturminner</p> <p>Johan Helberg, leder, Norges kulturvernforbund og Koordineringsgruppen for Kulturminneåret 2009</p> <p>Sidsel Hindal, prosjektleder for Kulturminneåret 2009</p> <p>13.35–14.00 Pause</p> <p>14.00–14.20 Kåseri ved programskaper Linda Eide</p> <p>14.20–15.40 Utfordringer i kulturminnevernet – hva er verdt å ta vare på? Og hvorfor?</p> <p>Paneldiskusjon, sekvens med innlegg fra salen. Ordstyrer: Jan Solberg Deltakere: Ove Magnus Bore, fung, direktør Stavanger Museum Per Morten Ekerhovd, fylkeskonservator Nordland fylkeskommune Jørn Holme, riksantikvar Leikny Haga Indergaard, konst, direktør ABM-utvikling Ole K. Richenberg, leder Norsk Jernbaneklubb Elisabeth Seip, generalsekretær Fortidsminneforeningen</p> <p>15.40–15.45 Avslutning</p>	<p>18.00–19.30 Åpen debatt, Studenhuset Driv Kulturminneåret 2009 – dagliglivets kulturminner fra mosselukt til badehus – hva favner kulturminnebegrepet?</p> <p>Fritt Ord-støttet debatt om kulturminnebegrepet med Ole Aastad Bråthen, seksjonsleder formidling Valdresmusea, Randi Ertesvåg, avdelingsdirektør ABM-utvikling, Johan Helberg, leder Norges kulturvernforbund, Jørn Holme, riksantikvar, Einar Holtane, ekspedisjonssjef Miljøverndepartementet, Grethe Homtvedt, styreleder, Senter for bygdekultur og Handverksskolen, Jens Ivar Nergård, professor i kulturpedagogikk UIT, Lotte Sandberg, anmelder og kommentator i Aftenposten. Erling Steenstrup er møteleder.</p> <p>Enkel servering.</p> <p>20.00 Festmiddag, Rica Ishavshotell</p> 	<p>«Bill.mrk: Noen som passer for meg». Hvordan ta kontakt over kulturgrensene. Tom T. Græger, daglig leder, og Ulf R. Hanssen, styremedlem, Landsforbundet av Motorhistoriske Kjøretøyklubber</p> <p>På kulturminneslag i Kulturminneåret 2009 Hege Hauge Tofta, formidler Østfoldmuseet</p> <p>10.25–10.50 Pause</p> <p>10.50–11.50 Veien videre for det norske kulturminnevernet</p> <p>Kulturminneregistrering – hvordan gjør vi det? Einar Holtane, ekspedisjonssjef Miljøverndepartementet og Carsten Paludan-Müller, administrerende direktør NIKU</p> <p>Audun Garberg, politisk rådgiver Miljøverndepartementet</p> <p>Johan Helberg, leder, Norges kulturvernforbund og Koordineringsgruppen for Kulturminneåret 2009</p> <p>Arrangementet på universitetet avsluttes</p> <p>12.00 Busstransport til Tromsø sentrum/enkel lunsj</p> <p>12.30 Fredning av Rakettkiosken Velkommen ved kultursjef i Tromsø kommune, Kåre Sørensen. Innlegg i anledning fredningen ved politisk rådgiver i Miljøverndepartementet Audun Garberg, riksantikvar Jørn Holme og ordfører i Tromsø, Arild Hausberg.</p>
<p>KULTURMINNEÅRET 2009</p>		<p> </p>	

2 NORGES KULTURVERNFORBUNDS SEKS SATSNINGER

Flere medlemsorganisasjoner i Norges Kulturvernforbund deltok i Kulturminneåret, deriblant DIS-Norge, Folkeminnelaget, Forbundet Kysten, Fortidsminneforeningen, HIFO, Norges Husflidslag, Landsforbundet av Motorhistoriske Kjøretøyklubber, Landslaget for lokalhistorie, Landslaget for lokal- og privatarkiv, Museumsbanerådet, Norges Metalsøkerforening, Norsk Folkedraktforum, Norsk Forening for Fartøyvern, Norsk Fyrhistorisk Forening, Norsk Jernbaneklubb, Norsk Kulturarv, Norsk Skipsfartshistorisk Selskap, Norsk Slektshisotrisk Forening og Rutebilhistorisk Forening.

2.1 Kulturminneløypa

Kulturminneårets nasjonale satsing handler om å lage løyper mellom kulturminner både lokalt og nasjonalt. Løypene kan oppleves både digitalt og fysisk i form av vandringer og turer mellom kulturminnene på nett eller i virkeligheten. Flere kommuner har utpekt kulturminneløyper som sin hovedsatsning i Kulturminneåret 2009 og har lagt inn tekster og bilder knyttet til løyper som også er merket i terrenget.

Resultatet av satsningen ble over 300 kulturminneløyper med gjennomsnittlig 10 poster som forteller om kulturminnets plass i stedsutvikling, byhistorie, industrihistorie, håndverk etc. Nettsiden kulturminneløypa.no har hatt gjennomsnittlig 200–300 brukere per dag, rundt 5000 brukere per måned.

Det er laget kulturminneløyper i alle fylker, per 10. februar 2010 ser oversikten slik ut:

Østfold: 12	Telemark: 12	Sør-Trøndelag: 10
Akershus: 30	Aust-Agder: 10	Nord-Trøndelag: 4
Oslo: 12	Vest-Agder: 7	Nordland: 19
Hedmark: 10	Rogaland: 8	Troms: 23
Oppland: 20	Hordaland: 10	Finnmark: 4
Buskerud: 6	Sogn og fjordane: 8	
Vestfold: 12	Møre og Romsdal: 19	

2.1.1 Tildeling av midler

Basert på kulturminneårets tema dagligliv og formål om samarbeid, samt med vektlegging på de ulike faglige tilnærminger til forholdet mellom materielle og immaterielle kulturminner, utarbeidet sekretariatet følgende kriterier for utvelgelse av pilotprosjekter:

Geografisk spredning; to prosjekter per fylke. I fylker med mange søknader ble det utdelt midler til tre prosjekter.

- Tematisk spredning; kyst, innland, industrikultur, arbeiderkultur, håndverk etc.
- Samarbeid mellom frivillige organisasjoner og offentlige etater og museer etc.
- Søknadens utforming og forståelse av det digitale aspektet ved Kulturminneløypa etc.

Prosjekter som fikk tildelt støtte:

Buskerud:

- Eiker historielag / kulturetatene Øvre og Nedre Eiker
- Hole kulturkontor; eventyrlig fortid og eventyrlig fremtid
- Lågdalsmuseets venner / Sølvverkets venner / Kongsberg og omegn turistforening / Kongsberg byhistorielag / Naturvernforbundet Kongsberg: Løkkene på Kongsberg

Telemark:

- Kulturminnegruppa Kragerø / Skåtøy historielag, Kragerø Turistforening og Berg-Kragerø Museum, Kulturkontoret Kragerø kommune; Fra istid til Istid – kulturhistorisk løype på Langetangen i Kragerø
- Statens vegvesen / Seljord kommune / Åmotsdal historielag, Telemark fylkeskommune; Skarsvegen, Seljord

Oppland:

- NOF og Odnas Velforening / Dokkadeltaet Nasjonale våtmarksenter, Oppland fylkeskonservator; Kulturminnevannsløype Randsfjorden
- Opplandsarkiv avd Maihaugen / Fåberg og Lillehammer historielag, Fylkesarkivet Oppland; Mesna på langs
- Forum Bjonerøa, Randsfjordmuseet; Bjonerøa i Gran Kommune

Vestfold:

- Sande historielag; Åsahaugen og Sandeelva

Møre og Romsdal:

- Sogelag og næringslag / kommune / Verdiskapingsprogrammet; Atlanterhavsvegen Molde-Kristiansund
- Vestnes kommune, frivillighetssentralen / Sogelag: Remnes
- Smøla Museum / Smøla Historielag / bibliotek og enkeltpersoner / kulturkonsulent i Smøla kommune; Kvennvatten løypa – løype Skjøllberg gruver – Kuliløypa

Østfold:

- Grendehuset (på Vestre Otteid), grunneiere og Marker Historielag / Marker kommune; Otteidkanalen og Soot
- Sarpsborg kommune / Folkehelsekoordinator / Miljøvernsjef / Representant for idrettsråd / frivillig organisasjon / Leder av Sarpsborg Turist; Månedens tur i Sarpsborg kommune

Akershus:

- Kulturtjenesten Enebakk kommune / Enebakk kommune Historielag: Flateby og Ytre Enebakk kulturminneløyper
- Nes kommune / Raumens historielag / Nes samlinger: Kulturminner på Nes

Hedmark:

- Destinasjon Finnskogen; Gravberget og Vålbyen
- Elverum historielag / Christianfjelds Venner / Elverum kommune; Naturlos

Troms:

- Kvænangen kommune / kulturskolen; Kulturminneløypa
- Saltnes-Innervikselva-Låvan, Vassnes-Svanefjellet, Bankenes-Moldvik, Toppelbukt-Lillestrømmen
- Fylkesbiblioteket / Kulturnett Troms: Litteraturløype i Tromsø / fjordgaten.no

Finnmark:

- Tana kommune/historielag; Galdojohkka – Sáttomielleuvuovdi løype – motorisert ferdsel til glede eller besvær?
- Berlevåg skole / Berlevåg Museum og historielag / Berlevåg Reiselivforum / Berlevåg Havnemuseum; Molobyggingen i Berlevåg

Nordland:

- Várdobáiki sámi guovddaš / samiske senter / friluftsmuseum / Evenes kommune: Kultursti på samiske trakter
- Stiftelsen Vegaøyan: Vegaøyan verdensarv
- Narvik kommune / Museum Nord-Ofoten / Rombaksbotn grunneier og brukerlag / Jernbaneverket / Destinasjon Narvik: Ofotbanen-Katterat-Rallarvegen

Nord-Trøndelag:

- Norsk fyrhistorisk forening; Fyr i Fosen
- Fortidsminneforeningen Nord-Trøndelag / Fortidsminneforeningen Sør-Trøndelag: Med nisser og dverger fra Røros til Røyrvik
- Kystmuseet i Nord-Trøndelag / Vikna kommune: fiskerbondens landskap – jernalder

Sør-Trøndelag:

- Melhus kommune: Kultursti ved Horg Bydgate
- Åfjord kommune; 19 kulturminner i Åfjord

Sogn og fjordane:

- Årdal kommune / den kulturelle skolesekken: Årdalstangen kulturminneløype
- Fortidsminneforeningen i Sogn og Fjordane: Stavkyrkjeløype i Sogn

Hordaland:

- Perler i nordsjøløypa / Kystmuseet i Øygarden / Nærmiljøutvalget på Toftøy / Øygarden kommune / MuseumVest / Stiftinge Fjell festning / Arbeidsgruppa Fjell piloten/Fjell kommune / Fjell: kulturløyper i Øygarden, Fjell og Sund
- Bergen Turlag: Ålvenøyen, Våkedalen etc.
- Norsk vasskraft og industristad museum: arbeiderboliger i Folgefongt.

Rogaland:

- Dalane friluftsråd/Sokndal kommune / Kulturkontoret / Sokndal bygdetun

Aust-Agder:

- Åmli kommune/Vasskraftsenter
- DIS Aust-Agder, Risør historielag, Havrefjell historielag, Østre Risør kystkulturlag, DIS Austagder / Moen prosjektet: Risør- Moene båtbyggerier

Oslo:

- Friluftsrådernes landsforbund; 10 veier nasjonalt fordelt

2.1.2 Nasjonal kåring

Premieringen av kulturminneløyper fra frivillige organisasjoner representerer den andre nasjonale premieringen i Kulturminneåret 2009 ved siden av premiering av *dagligliv.no*. Følgende kriterier ble laget for premiering:

- Premiering for samarbeid på tvers; mellom lag og organisasjoner, med kommuner, fylkeskommuner eller andre aktører
- Premiering for organisasjoner som har vist størst aktivitet knyttet til *Kulturminneløypa*
- Premiering for mest originale bruk av løsningen *kulturminneløypa.no*
- Premiering av opplegg og aktiviteter som stimulerer til bruk av kulturminneløypa

Juryen la vekt på kulturminneløyper som har basert seg på samarbeid, på organisasjoner som har vist stor aktivitet knyttet til portalen, på originalitet i bruken av løsning og opplegg, og på aktiviteter som stimulerer til bruk.

Vinnere av nasjonal kåring av kulturminneløyper

1. premien gikk til Stiftelsen Toten Økomuseum og historielag for deres arbeid med fem solide og ordentlige kulturminneløyper (Rusletur i knivmakergrend, Mjølkeruta – meierier på Toten, Kalkverkdriftens framvekst og tilbakegang, Rusletur i Raufoss).

2. premier gikk til:

- «Kystled Nærøyfjorden» – Indre Sogn Kystlag
- «Sørfjorden kulturløype» – Risør kommune og Søndeled og Risør Historielag
- «Christiania – postveg; Vinje til Oppheim» – Vossestranda Sogelag i samarbeid med Voss museum
- «Kulturminneløypa på Tussøya» – Fortidsminneforeningen Troms avd, Hillesøyforeningen, Arctandria – Troms kystlag og Tromsø museum
- Barnevandrerstien – Lister friluftsråd i samarbeid med historielagene i Kvinesdal, Hægebostad, Audnedal og Marnadal

2.2 Fordums kraft - nytt liv. Industriminne i møte med vår tid

Ti av våre best bevarte industrielle kulturminner drives i dag som museer. De formidler alle ulike brikker i den store fortellingen om norsk industrihistorie. Det er et stort sprang fra den kullfyrte masovnen på Næs Jernverk til de intrikate mekaniske strikkemaskinene på Salhus Tricotagefabrik, og et like stort sosialt sprang fra fyrbøteren til direktøren. I Kulturminneåret 2009 sendte man ti kunstnere og en fotograf ut til anleggene for å fortelle sine historier fra stedene.

Utendørs fotoutstilling "Fordums kraft - nytt liv"

En gang av treplanker og rustende stål ga ramme til Bård Løkens industrihistoriske fotografier. Fotoutstillingen som sto på Rådhusplassen i Oslo i hele sommeren 2009, la deretter ut på vandring. Den har stått sentralt plassert i Drammen, Hamar, Odda og

Kristiansand. Etter kulturminneårets avslutning ble utstillingen overtatt av Norsk Teknisk Museum på Kjelsås i Oslo. Arkitekt Julia Yran hadde designet utstillingen inspirert av den tidlige industriens materialer.

Kjell Erik Killi Olsen på Næs Jernverk

Kjell Erik Killi Olsen besøkte våren 2009 Næs Jernverksmuseum. Han lot seg inspirere av verket, Aal-familiens parkanlegg, historien, jernet og ikke minst av Madame Lovise Andrea Aall. Han har laget en serie modeller til skulpturer. 20 av dem ble stilt ut på Næs Jernverksmuseum i juni 2009.

Eli Nordbø og Hans Otto Minge på Spillum Dampsag & Høvleri / Norsk sagbruksmuseum

På Spillum i Nord-Trønderlag ligger dette gamle sagbruket som nå er et levende museum. Sagbruket er fortsatt i drift med maskinene som ble brukt fra 1940-tallet. Ekteparet Eli Nordbø og Hans Otto Minge danner sammen kunstnerprofilen "minor". Minor hadde fokus på arbeiderhistorie og menneskene når de reiste til Spillum.

Maria Rodrigues på Salhus Tricotagefabrik / Norsk Trikotasjemuseum

På Salhus utenfor Bergen ligger Salhus Tricotagefabrik som fram til 1989 var en stor fabrikk som samlet et helt samfunn rundt seg. Av produktene som gikk ut fra fabrikkens var kronemacoen av de mest profilerte. Tekstilkunstner Maria Rodrigues har intervjuet arbeiderne, samlet inn produktene og laget en utstilling i de gamle produksjonshallene.

Hanne Tyrmi på Kistefos Træsliberi/Kistefos-Museet

Det gamle tresliperiet ved Jevnaker står nesten intakt, med sinnrike drivremmer for best å utnytte vannkraften. Siden 1996 har det vært drevet museum her, som i tillegg til fokus på anleggets historie, har en etter hvert betydelig kunstsamling. Hanne Tyrmi har besøkt anlegget og laget kunst av industrihistorien.

Bente Knudsen Sanden på Sjøllingstad Uldvarefabrik

Sjøllingstad Uldvarefabrik var i sin tid hjertet i et lite samfunn utenfor Mandal. Fabrikkens er igjen i drift som museumsfabrikk og lager garn og vever tepper. Tekstilkunstner Bente Sanden Knudsen har besøkt Sjøllingstad og reflekterer over hva vi tar vare på og hva som blir glemt. Hun har valgt å løfte fram de tidligere arbeidernes kunnskap og virke med en halvannen meter høy medalje.

Jørn Rønnau på Klevfos Cellulose & Papirfabrik

På Ådalsbruk utenfor Løten lå Norges minste cellulosefabrikk. Tømmeret og arbeiderne er borte, men forøvrig er anlegget intakt med maskiner og arbeiderboliger og drives nå som museum. Kunstneren Jørn Rønnau har jobbet med tre før, men har etter oppholdet på Klevfos, latt seg inspirere av kraftpapiret som ble produsert her.

Kalle Grude på Neptun sildoljefabrik / Norsk Fiskeindustrimuseum

Langt ute i havgapet, sør i Vesterålen, troner Neptun sildoljefabrik. Med sine enorme tanker og fabrikkbygninger er den et mektig minne over et viktig kapittel i norsk fiskerihistorie.

Kunsteren Kalle Grude ønsker med sin installasjon å gjensinnsette et viktig element anlegget mangler: arbeiderne der og språket deres.

Morten Juvet på Fetsund Lenser

Fetsund lenser var et av de mest sentrale fløtningsanleggene i Glomma fram til 1980-tallet. Vakkert beliggende langs Glomma ligger det fredede hus, verneverdige båter og fløtningsminner på land og til vanns. Morten Juvet er en kunstner som gjerne plasserer skulpturer utendørs. På Fetsund Lenser fant han plassen sin blant bjørkestammene ved elva.

Trine Pettersen og Fолldal Gruver

Trine Pettersen er en ung kunstner som jobber med rom og virkelighetsforståelse. Hun har besøkt anlegget og hatt fått føle fortidens tilstedeværelse i gruva på nært hold. 29. november åpnet hun utstillingen sin i dynamitthuset.

2.3 Dagligliv.no

Digitale bilder av gjenstander som symboliserer norsk dagligliv etter krigen ble samlet inn og publisert på www.dagligliv.no

2.4 Ukens kulturminne

- 52 illustrerte artikler skrevet av fagpersoner
- Distribuert gjennom ukentlig nettpublisering, e-postabonnement og pressemeldinger
- Redaksjonell avtale med Nitimen
- Bred pressedekning gjennom hele året
- Skapte debatt om kulturminnebegrepet

Uke 1: Tiden. Normaltid og verdensstandard. Forfatter: Marie Skoie

Uke 2: Museum. Verneverdige museumsutstillinger. Forfatter: Bjørn Vidar Johansen

Uke 3: Lohengrin-sjokoladen. Forfatter: Bjørn Vidar Johansen

Uke 4: Lofotfisket. Forfatter: Marion F. Larsen

Uke 5: Minda – piken på apoteket. Forfatter: Marita Hesjedal

Uke 6: Kjelvik – en samisk husmannsplass. Forfatter: Arne Håkon Thomassen

Uke 7: Button: «Ikke mobb kameraten min». Forfatter: Thomas Hylland Eriksen

Uke 8: Fastelavnsriset. Forfatter: Tom Jøran Bauer

Uke 9: Skuibakken. Forfatter: Morten Heldal Haugerud

Uke 10: Rødstrømpe. Forfatter: Beatrice Halsaa

Uke 11: Leprasykehuset St. Jørgen. Forfatter: Grete Eilertsen

Uke 12: Strikkelus. Forfatter: Annemor Sundbø

Uke 13: Kumlokk. Forfatter: Harald Grytten

Uke 14: Romanimusikk. Forfatter: Laila Yrvum

- Uke 15: Hytta. Forfatter: Arne Lie Christensen
Uke 16: Arkivet i Kristiansand. Forfatter: Kai Erland
Uke 17: Tømmerfløting. Forfatter: Lasse Trædal
Uke 18: Arbeiderfaner. Forfatter: Ingrid Nøstberg
Uke 19: Kolonihagen. Forfatter: Long Litt Woon
Uke 20: Pølse i lompe. Forfatter: Runar Døving
Uke 21: Bunadstilvirkning. Forfatter: Eivind Falk
Uke 22: Spiralen i Drammen. Forfatter: Einar Sørensen
Uke 23: Lindøy – skremselebilde og skolehjem. Forfatter: Hege Stormark
Uke 24: Rundballe. Forfatter: Brynjulv Gjerdåker
Uke 25: Kjærlighetskarusellen i Stensparken. Forfatter: Hans W. Kristiansen
Uke 26: Badedrakten. Forfatter: Karin Sinding
Uke 27: Dansebane i Hedmark. Forfatter: Jorunn E. Gunnestad
Uke 28: Hindutemplet på Ammerud. Forfatter: Hans Philip Einarsen
Uke 29: Sørlandet. Forfatter: Dag Hundstad
Uke 30: Ingierstrand bad. Forfatter: Bjørn Vidar Johansen
Uke 31: Kulturlandskapet Makkenes. Forfatter: Cecilie Hansen
Uke 32: Skolehistoriske samlinger – som ingen vil ha? Forfatter: Torodd Hagen
Uke 33: Mosselukta. Forfatter: Liv B. Johansen
Uke 34: Oselveren. Forfatter: Tore Friis-Olsen
Uke 35: Kjærlighetsbrev. Forfatter: Reidar Almås
Uke 36: Friggbroen. Forfatter: Kristin Øye Gjerde
Uke 37: Bokbussen – møtested på hjul. Forfatter: Bjørn Vidar Johansen
Uke 38: Den blå moskeen. Forfatter: Jan Opsal
Uke 39: Tulipanen. Forfatter: Åsmund Asdal
Uke 40: Minnestein over Moritz Rabinowitz. Forfatter: Grethe Paulsen Vie
Uke 41: Charterturen. Forfatter: Karl L. Kleve
Uke 42: Urskog fort. Forfatter: Monica Mørch
Uke 43: Finansministerens kontor. Forfatter: Bjørn Vidar Johansen
Uke 44: Kanalverten i NRK. Forfatter: Helge Rønning
Uke 45: Commodore 64. Forfatter: Ørjan N. Karlsson
Uke 46: Smijernskunst. Forfatter: Linken Apall-Olsen
Uke 47: Verdensteatret kino. Forfatter: Johanne Lunga
Uke 48: Bergensbanen. Forfatter: Svein Sandø
Uke 49: «På låven sitter nissen». Forfatter: Velle Espeland
Uke 50: Postkontoret i Ny-Ålesund. Forfatter: Kathrine Totland
Uke 51: Høvelottet. Forfatter: Ole Aastad Bråten
Uke 52: Gravlys som juletradisjon. Forfatter: Helene Næss

2.5 Skoleprosjekt

2.5.1 Holbergprisen i skolen

- Forskningskonkurransen i den videregående skole administrert fra Universitetet i Bergen
- 13 deltakende skoler
- 3 valgte Kulturminneåret 2009 som tematisk utgangspunkt

Av disse vant to prosjekter Holbergprisen:

2. pris gikk til: Hvert skritt teller, Rosenvilde videregående skole
3. pris gikk til: Mortensnes – Mer enn bare et nes, Vadsø videregående skole

2.5.2 Kulturminner på reise – samarbeid mellom skole og museum

- 16 museer og skoler involvert
- Over 500 skoleelever intervjuet en eldre slektning om et kulturminne
- 16 lokale utstillinger
- Nasjonal nettutstilling

Prosjektet Kulturminner på reise hadde tre viktige målsetninger:

1. Elevene skal reflektere rundt hva kulturminner er. Elevene skal lære at kulturminner kan være materielle, men at de også kan være immaterielle. De skal lære at kulturminner ikke bare er store, kjente monumenter, men at de også kan være de små og hverdagslige tingene vi omgir oss med.
2. Elevene skal bli bevisste de mangfoldige historiene til kulturminnene som omgir oss. Mange gjenstander og immaterielle kulturminner har sin historie fra et annet land eller en annen kultur. Også eldre kulturminner er ofte sterkt inspirert av ideer og impulser utenfra.
3. Elevene skal lære om hvordan museene arbeider med å samle inn, dokumentere og formidle kulturminner og historie.

2.5.3 Initiativ overfor høyskole og universitet

Foredrag om Kulturminneåret 2009 på Høgskolen i Bø.

Sekretariatet har sendt ut invitasjon og forslag til masteroppgaver til

- Høgskolen i Bø
- Høgskolen i Oslo
- Høgskolen i Lillehammer
- Institutt for medier og kommunikasjon ved Universitetet i Oslo

Flere studenter har henvendt seg til sekretariatet og har fått forslag til prosjektoppgaver. Sekretariatet har stilt til intervju og gruppesamtaler, samt fylt ut spørreskjema for masteroppgave i prosjektledelse, Handelshøyskolen BI, Nydalen.

2.6 Artikler om kulturvern

Kulturminnefeltet i Norge består av til dels svært ulike aktører med forskjellig bakgrunn, interesser, verdier og oppgaver. Mellom for eksempel frivillige organisasjoner og offentlig forvaltning ligger det et spenningsfelt som har vært lite debattert eller trukket frem i media. Interessekonflikter eller alternative syn innenfor kulturminnevernet kommer sjelden til syne i den offentlige debatten. De overbyggende definisjonene, rammene og løsningene skaper lite kontrovers eller sees på som gitte innenfor de respektive sammenhengene. Månedens artikkel tok sikte på å benytte uredde forfattere til å reflektere rundt disse og mange flere tema.

- Søkelys på aktuelle problemstillinger i kulturminnefeltet.
- Ulike stemmer med forskjellig ståsted innenfor feltet
- Formålet var å bidra til diskusjon og debatt i nasjonale aviser
- Erfaringene som ble gjort i løpet av våren 2009, førte til at prosjektet utgjorde en del av forberedelsene opp mot avsluttende arrangement i Tromsø

Eksempler på artikler:

Einar Niemi: Dagliglivets kulturminner – hva slags status? Kronikk, Klassekampen

Ida Dyrkorn Heierland: Kulturminne, interesser og aktører. Kronikk, Klassekampen

Helga Wara: Fiskekulturens død? 3. pris Holbergprisen i skolen 2008

Kai Jensen: Fartøyvernet i Norge

Eirik Bøe: Statens kulturhistoriske eiendommer. SKE: Et moderne kulturminnevern

Randi Bårtvedt: Odda riv verdsarven, Kronikk Aftenposten 21.9.2009

Lotte Sandberg: Diffuse kulturminner, Kommentar Aftenposten 3.1.2010

Ole Aastad Bråten: Grep om omgrepa, Essay i Morgenbladet 8.–14. januar 2010

3 STATEN I KULTURMINNEÅRET 2009

Miljøverndepartementet og Kultur- og kirke departementet ønsket å bruke Kulturminneåret 2009 til å markere de statlige sektorenes ansvar og arbeid på kulturminneområdet. Alle departementene ble derfor oppfordret til å markere året i egen sektor. Nedenfor kommer en oversikt over aktiviteter i statlig regi i løpet av året.

Avisbilag

Avisbilag om kulturminner, innstikk i riksavisene Aftenposten, Fædrelandsvennen, Stavanger Aftenblad, Bergens Tidende, Adresseavisen og Nordlys fredag 5.2.2009. Potensiell eksponering overfor 1, 6 mill. lesere.

3.1 Riksantikvaren

3.1.1 12 + 1 fredninger

Riksantikvaren har i kulturminneåret satt søkelyset på betydningen av å ta vare på vår *felles* kulturarv og historie. Man har ønsket å løfte fram gode eksempler på fellesskapets kulturminner og kulturmiljøer som framstår som tydelige og samlende, med god geografisk spredning. Riksantikvarens hovedaktivitet i kulturminneåret var fredning av et utvalg slike kulturminner. I utgangspunktet var det planlagt 12 fredninger, en per måned. I tillegg valgte man å markere avslutningen av kulturminneåret med fredningen av Folketeaterbygningen i Oslo. De 13 fredningene har alle vært en del av vår nære fortid og er eksempler på *fellesskapets* kulturminner som har, og har hatt, en samfunnsmessig nytteverdi. Det har også vært et mål å synliggjøre *ulike typer* kulturminner som er en del av våre omgivelser.

Ett år – tolv historier:

1. Frognerparken - folkeparken
2. Skuibakken – et monument over norsk hoppспорт
3. Grabben i bjørnevatn – busskur i særklasse
4. urinalet i Stensparken – sanitærhistorie i funkisdrakt
5. Småskolebygget på Lunde barneskole – bygg på barns premisser
6. Byparken i Mosjøen – nordnorsk blomstring
7. B/F Gamle Kragerø – sommerminner og hverdagstrafikk
8. Arentzbu Turisthytte – nattely for fjellfarande
9. Lensmannsteinen på Voss – liten stein med lang historie
10. Sjøbadet på Hellesylt – folkehelse
11. Rakettkiosken i Tromsø – nyheter i sentrum
12. Syv melkeramper i selbu – møteplasser langs melkeruta

3.1.2 Kulturminnesøk

Kulturminnesøk.no er den første oversikten over kulturminner i Norge og ble lansert i kulturminneåret. Her finnes over 115 000 kulturminner, f. eks. fredete bygninger, fredete kulturmiljøer, verdensarvsteder, kirker, arkeologiske kulturminner og kulturminner under vann. Hver dag kommer det nye til, når fylkeskommuner, byantikvarer, Sametinget og Riksantikvaren legger inn nye registreringer.

Kulturminnesøk fikk i 2010 *Fyrtårnprisen* for å ha tilgjengeliggjort offentlige data i et delikat og brukervennlig geografisk format. Per 1. mai 2010 hadde Kulturminnesøk.no hatt over en million besøkende.

3.1.3 Riksantikvarens markeringer i Kulturminneåret 2009

1. Utstillingen "Visuelt fortalt", med foto fra dagliglivets kulturminner, åpnet i Riksantikvarens galleri i desember 2008. Det ble laget en kalender for 2009 med de samme bildene som ble sendt til alle kontaktpersoner og brukt av Miljøverndepartementet som julehilsen.
2. Utstillingen "Schirmers elever i Gudbrandsdalen" åpnet 25. april 2009, Lillehammer Kunstmuseum.
3. Utstillingen "Kystkulturen" ble åpnet under kystkulturkonferansen i mai 2009.
4. Bidrag til markering av "Turistens" hjemkomst ved kanalfesten i juni 2009.
5. Frihavnsdagene i Kristiansand 19.– 21. juli 2009.
6. Bidrag til markering av 100-års markeringen av Rjukan-banen, 9. august 2009.
7. Kulturminnevandring i Maridalen, 23. august 2009.
8. Medvirkning til arkitekturdagen 11. september 2009.
9. Utstillingen "Afrika 2009" – høsten 2009, på vandring i Norge.
10. Minnefinnerprosjekter høsten 2009.
11. Utstilling "Schirmers elever i Gudbrandsdalen" ble vist på Maihaugen på Kulturminnedagen 13. september 2009.
12. Friluftsliv og kulturminner, seminar 15. og 16. september 2009.
13. Utstilling "Strømmen trevarehus" i 29. oktober 2009.
14. Kulturminneårsarrangementer i regi av pilotprosjektene i verdiskapingsprogrammet i samarbeid med lokale og regionale aktører.
15. Markering av ferdigstillelse av Trondenes kirke i november 2009.
16. Lansering av Kulturminnesøk 7. desember 2009.

3.1.4 Minnefinner.no

I Kulturminneåret ble minnefinnerideen videreutviklet. Det ble utarbeidet nettsider med veiledning for minnefinnerprosjekter. Videre ble det produsert en rekke profileringsartikler som buffer, minnepinner, arbeidsbøker med mer til elevene. Over hele landet har elever i grunnskolen vært minnefinnere. Sammen med lærere, museer, lokalhistorikere og andre

fagfolk har de jaktet på og funnet kulturminner. Dette er ett av prosjektene fra Kulturminneåret 2009 som uten bruk av store ressurser vil kunne videreføres.

3.2 ABM-utvikling

3.2.1 Digitalt fortalt

Høsten 2007 ble det bestemt at Fra kulturminne til kulturminne skulle være et samarbeidsprosjekt med Digitalt fortalt, og at prosjektet med det fikk en sterkere digital karakter.

ABM-utviklings hovedsatsing i Kulturminneåret 2009 var etablering av tjenesten www.digitaltfortalt.no. I Digitalt fortalt kan alle, både institusjoner og privatpersoner, legge inn fortellinger knyttet til kulturminner, kommentere og rangere andres fortellinger. Fortellingene knyttes til kart og lokasjonsbasert informasjon. Et mål med satsningen er å styrke den digitale kompetansen i abm-institusjonene, med vekt på digital formidling, bruk av sosiale medier og dialog med brukerne. I Digitalt fortalt møter brukergenerert innhold ABM-institusjonenes kilder og fortellinger. Slik åpnes det opp for nye perspektiver og vinklinger på kulturminner.

I løpet av 2009 har ABM-utvikling arrangert 23 todagerskurs i Digitalt fortalt der det ble produsert multimediale fortellinger. Ca 400 personer fra abm-institusjoner og frivillige lag og foreninger deltok. Fylkeskommunene, de regionale kulturnettene og museene var sentrale i gjennomføringen. Disse arrangerte i tillegg rundt 50 dagskurs i fortellerteknikk og registrering i Digitalt fortalt.

175 institusjoner la inn fortellinger i kulturminneåret. Til sammen ble 1174 fortellinger publisert, hvorav 273 multimediale. Fortellingene genererte 642 kommentarer. Besøktallet var i overkant av 100.000 i 2009. Data fra Digitalt fortalt er høstet inn i Europeana Local og et utvalg er levert til Europeana.

12 prosjekter relatert til Digitalt fortalt fikk i 2009 prosjektmidler fra ABM-utvikling (til sammen rundt 1,5 mill. kroner). Støtten gikk til større prosjekter der produksjon av fortellinger til Digitalt fortalt inngikk.

3.3 Forsvarsdepartementet

3.3.1 Forsvarets avdeling for kultur og tradisjon (FAKT)

Forsvarets avdeling for kultur og tradisjon (FAKT) ble opprettet i høsten 2008 og er en sammenslåing av Forsvarets kommandantskap, Forsvarets museer og Forsvarets musikk.

Kulturminneåret har vært knyttet til publikumsaktiviteter ved museer og festninger gjennom utstillinger, musikk, film, digitale medier og foredrag.

Historieformidling på festningene

- Festningens fengselshistorie: Publikum fikk kjennskap til festningens fengselshistorie inkludert mestertyven Ole Høilands rømninger og fengselet under andre verdenskrig.
- Bak lukkede dører: En vandring ute på festningsområdet hvor man besøkte steder som til vanlig er låst. Kasematter, kruttårn, kanontårn og blykjeller.
- Glimt fra festningens historie: Formidling av hverdagslige hendelser og storslåtte begivenheter fra festningens mer enn 700 år lange historie.
- Middelalderborgen: Publikum fikk se hvordan en middelalderborg var bygget opp for å sikre best mulig mot angripere. Hvem var menneskene som bodde på borgen?
- I slottets saler: Omvisere ledet publikum med på en vandring gjennom slottets vakreste rom. Her fikk de se praktfulle møbler, billedtepper og malerier, og høre om konger, dronninger, greske helter og bibelske skikkelser.
- Saluttens historie: Foredrag om historien bak saluttering fra festninger og fort.

Ubåtjubileet

Undervannsbåtvåpenet fylte 100 år den 28.november 2009, og hele 2009 var et festår for Undervannsbåtvåpenet. Det er blitt avholdt en rekke arrangementer i forbindelse med feiringen av at vi har hatt undervannsbåter i Norge i 100 år:

- Bergen 9. Januar
- Trondheim 6.-8. Mars
- Bergen 22.-24. Mai
- Oslo 12.-14. Juni
- Horten 26.-28. Juni
- Tromsø 21.-23. August
- Bergen 28. november (jubileumsball)

Vinterferiedag på Forsvarsmuseet

Forsvarsmuseet har i flere år benyttet skoleferier til å knytte kontakt med og lage aktiviteter for familier og barn. I kulturminneårets vinterferiedag fikk besøkende lære om forsvarets hundeskole, saluttering m.m.

Forsvarets musikkarkiv digitaliseres

Forsvarets musikk har gjennom de tre siste årene digitalisert noteskatter som nesten var glemt, og som var utilgjengelige for folk flest. Under hele Olsenfestivalen, 12.-15.november har alle besøkende kunnet bruke datamaskinene som har vært utstilt og søke i dette unike notematerialet.

Olsenfestivalens åpningskonsert den 12. november presenterte perler fra militærmusikken de siste 150 år som en quiz-konsert hvor publikum fikk være med på en gjettelek under ledelse av Dan Børge Akerø.

Det digitale museum

Stortingsmelding 33 "Kultur å forsvare" viser til at Forsvarets museer bør utvikle en bedre presentasjon på nett og tilgjengeliggjøre både utstillinger og museets digitaliserte samlinger på de åpne nettbaserte tjenestene. Forsvarsmuseet ble en del av www.digitaltmuseum.no den 11.11.2009. "Bare" noe over 4000 poster blir publisert, men fra 2010 skal ytterligere 10000 gjenstander og bilder være lagt ut.

M314 ALTA

M314 Alta er Norges eneste gjenværende minesveiper.

- Kurs i knopper og stikk 11. februar 2009
- Sommertokt 2009
- Åpent for publikum til faste tider

Forsvarsmuseet - militærleir 1808

Forsvarsmuseet inviterte Det Søndenfjeldske Frivillige Musqueteer Corps Til å etablere militærleir anno 1808.

Publikum fikk oppleve hvordan soldater og offiserer levde, tidens kokekunst og eksersis og skyting med musketter og kanoner.

3.3.2 Forsvarsbygg v. Nasjonale festningsverk (NFV)

Festningsløyper på festningene

På 13 av de nasjonale festningene ble det etablert egne festningsløyper og laget løypekart, på fem festninger også i engelsk versjon. Løypene kan oppleves både digitalt på www.kulturminnearet2009.no og fysisk i form av vandringer mellom kulturminnene ute i terrenget. En av målsettingene med Kulturminneåret 2009 er å stimulere til samarbeid og nye nettverk. Løypene er derfor utarbeidet i samarbeid med andre aktører både i Forsvaret og utenfor.

Festningsordbok

Festningsordboken ble laget av pensjonert byantikvar Kjeld Th. Magnussen, Norges fremste festningsekspert. Ordboken gir en spennende oversikt over terminologien som brukes på festningene, illustrert med Magnussens flotte tegninger. Boken er et nyttig tillegg til kulturminneløypene. Kan brukes på alle landets gamle festninger med relevans utenfor Forsvaret.

Lyd- og lyskunstprosjekter på 4 festninger

Kunstbasert formidling som skal formidle og levendegjøre de historiske anleggene på Oscarsborg, Akershus, Fredriksten og Fredrikstad festninger: Kunstverkene skal stå utplassert i tre år, men dokumenteres gjennom en 10-15 min. film. Det er laget lærerveiledninger for kunstverkene til bruk for skolene.

Andre tiltak med NFV som bidragsyter i Kulturminneåret

- Ny St.meld. 33 "Kultur å forsvare" Om kultur- virksomheten i Forsvaret frem mot 2020
- Flomlys på Oscarsborg festning – samarbeid mellom Forsvaret, Akershus fylkeskommune og en rekke private interessenter
- Aktivitetskalendere for festningene – NFV koordinerer på vegne av hele kulturvirksomheten i Forsvaret
- Riksantikvaren fredet festninger, bl.a. Kongsvinger festning den 11. november

Det har vært stor aktivitet på festningene - mange av aktivitetene har vært knyttet til Kulturminneåret 2009, eksempelvis:

- Utstilling på Vardøhus: "Kreativt på Vardøhus. To verdenskjente arkitekter og atten tolvåringer står bak et unikt installasjonsprosjekt på Vardøhus festning. Med utstillingen Vard-Ø viser barna selvbygde hus, samtidig som arkitektene Sami Rintala og Dagur Eggertsson legger frem sine visjoner for kunstnerbolig på Vardøhus. "
- Markering av kulturminnedagen 13.september blant annet på Akershus festning og Fredriksvern verft.

Sikringstiltak – Regjeringens tiltakspakke

Vedlikehold og sikkerhet stod sentralt i kulturminneåret. Forsvarsbygg (FB) har igangsatt og gjennomført en rekke vedlikeholdsprosjekter på festningene som har fått betydelig medieeksponering. Prosjektene ble styrt av FB Utvikling, men eksponert i mediene av Forsvarsbygg i samarbeid med FAKT. Vedlikeholdsprosjektene ble tydelig skiltet både som et sikkerhetsmessig og et markedsførings-messig tiltak.

Skifte Eiendom

Kulturminneåret 2009 ble markert gjennom å ferdigstille restaureringen av batteriet på Møringa på Karljohansvern.

3.4 Olje- og energidepartementet

3.4.1 Eksternt rettete aktiviteter

- Utgitt eget faktark for prosjektet "Kraftoverføringens kulturminner" for utdeling ved relevante konferanser med mer – 250 eks.
- Innlegg på Odda LOs kulturkonferanse om "Kulturminner i norsk kraftproduksjon"
- 7./8. juni Skred- og vassdragsdagene 2010 i Tromsø med 130 deltagere – la til rette for:
  - innlegg fra Norsk Skogmuseum om samarbeidsprosjektet www.flommer.no
  - kveldskåseri om "Historiske skred i Nord-Norge" v/Astor Furseth
  - distribuerte til deltagerne artiklene:
    - Damtilsynet 100 år
    - Flomvarslingen 20 år
- Økonomisk støtte til Nordfjord folkemuseums arrangement om bruk av vann og energi på kulturminnedagen 13. september. Museet fokuserer spesielt på vannkraft.
- 22. september: Arrangerte seminaret "Vassdragsteknikkens kulturminner" – prosjektavslutning på Norsk skogmuseum – 42 deltagere
- 15. oktober: Bisto Norsk vannforening på deres seminar "Kulturminner i våre vassdrag" på Fetsund lensemuseum. 35 deltagere.
  - faglig opplegg
  - innlegg om "Vassdrags- og energisektorens kulturminner – Norges vassdrags- og energidirektorats (NVE) tematiske planer 2003-2010"
- Utarbeidet banner ups for NVEs fire temaplaner innen kulturminner for bruk ved ulike arrangement i Kulturminneåret 2009.
- To boklanseringer i forbindelse med Damtilsynet 100 år og "Vassdragsteknikkens kulturminner"

3.4.2 Norsk oljemuseum

Kulturminneplan for norsk kontinentalsokkel

Norsk oljemuseum lager en kulturminneplan for petroleumssektoren og dokumenterer de viktigste olje- og gassfeltene slik at kommende generasjoner kan få del i denne viktige epoken i Norges historie. Kulturminneplanen er en helhetlig og planmessig oversikt over de installasjonene som finnes på norsk kontinentalsokkel – og hvilke kulturhistoriske verdier de representerer. Den inneholder også retningslinjer for hvilke felt som bør dokumenteres for ettertiden. Kulturminneplanen beskriver dessuten utviklingen som har foregått på norsk sokkel, både med hensyn til hvilke forutsetninger som lå til grunn for at Norge kunne utvikle seg til en olje- og gassnasjon, myndighetenes rolle og den rivende teknologiske utviklingen. Kulturminneplanen utarbeides i samarbeid med de store operatørselskapene og myndighetene.

Dokumentasjon av industrielle kulturminner

I samarbeid med Riksantikvaren har Norsk oljemuseum utviklet en modell for dokumentasjon av store industrielle anlegg. I slike prosjekter har museet et nært samarbeid med

Nasjonalbiblioteket og Statsarkivet i Stavanger. Dokumentasjonen sikres for ettertiden og presenteres på et levende, interaktivt nettsted som gir en god oversikt over all tilgjengelig dokumentasjon, med mulighet til å dykke videre ned i det tilknyttede kildematerialet. På denne måten blir historien tatt vare på og gjort tilgjengelig for et allment publikum. Ekofisk- og Friggfeltet er allerede dokumentert av Norsk oljemuseum

Kulturminnet Ekofisk

Ekofisk innledet i 1971 oljeepoken i norsk historie, som det første feltet i produksjon. Over tretti stålplattformer har vært i drift på feltet. Ekofisktanken i betong innledet en ny trend i Nordsjøen med bruk av betong som byggemateriale. Femten av plattformene skal fjernes. Disse er dokumentert på nettstedet www.kulturminne-ekofisk.no.

Kulturminnet Frigg

Friggfeltet var det første store gassfeltet på norsk sokkel og leverte i sin tid en tredel av all gass som ble brukt i Storbritannia. Grenselinjen mellom Norge og Storbritannia gikk på broen mellom to av plattformene. Hele Friggfeltet ble stengt ned i 2004 og blir nå fjernet. Se nettstedet www.kulturminne-frigg.no.

Kulturminnet Statfjord

Statfjordfeltet har representert en bærebjelke for Norge som oljenasjon i flere tiår og kan sies å være det feltet som bygde opp Statoil som et operatørselskap. Norsk Oljemuseum har nylig startet dokumentasjon av dette viktige feltet. Prosjektet er planlagt ferdigstilt i 2011.

Avisbilag

Egen annonse i avisbilag om kulturminner, innstikk i riksavisene Aftenposten, Fædrelandsvennen, Stavanger Aftenblad, Bergens Tidende, Adresseavisen og Nordlys fredag 5.2.2009. Potensiell eksponering overfor 1, 6 mill. lesere. Finansiert som et spleiselag mellom OED (50 %) og større oljeselskaper. Bidraget er utarbeidet i regi av Oljemuseet.

3.5 Fornyings- og administrasjonsdepartementet

3.5.1 Statsbygg

Åpne bygg

Med 400 kulturminner på listen over eiendommer, er Statsbygg blant de største kulturminneforvalterne i Norge. I Kulturminneåret 2009 har Statsbygg åpnet mange av disse eiendommene for publikum.

Statsbygg forvalter mange av de viktigste kulturhistoriske eiendommene i Norge og har et stort ansvar både når det gjelder restaurering og rehabilitering av den norske kulturarven. I løpet av Kulturminneåret 2009 har Statsbygg gitt publikum over hele landet anledning til å bli bedre kjent med sine lokale kulturminner. Hver måned gjennom hele året har det vært åpen dag - arrangementer der publikum inviteres inn i statlige bygninger med en historie å fortelle.

I tillegg til omvisning ble det tilbydd forskjellige foredrag eller andre aktiviteter i samarbeid med brukeren eller andre institusjoner på noen av stedene.

30. januar: Statens hus i Vadsø.

Gjenreisningsarkitekturen og statens satsing på egne bygninger, foredrag ved Ingebjørg Hage, Universitetet i Tromsø. Antall besøkende: rundt 15.

8. februar: Åpen dag med kulturminneløype på Kalvskinnet, Trondheim. Statsbyggs regionkontor var åpen for publikummet som deltok i kulturminneløype.

19. februar: Bergskrivergården, Røros.

22. mars: Håkonshallen og Rosenkrantzårnet, Bergen.

21. april: Arkeologisk museum, Stavanger.

16. mai: Gamlehaugen med parkanlegget, Bergen. Historiske og botaniske omvisninger i parken og hovedbygningen, musikalsk underholdning, sirkus Hoppla, veteranbil, hverdagsliv på en gård i Fana.

31. mai: Hardanger sorenskrivergård, Lofthus. Musikk ved Stig Nilsson, fiolin og Anders Kjellberg Nilsson, bratsj (gjester frå Hardanger musikkfest) Rettshistoria i Hardanger, foredrag ved Guttorm Rogdaberg, statsstipendiat.

7. juni: Dømmesmoen utenfor Grimstad.

19. juni: Storskog grensekommisariat, Sør-Varanger.

20. juni: Nyrud politistasjon, Sør-Varanger Lokalhistoriker og forfatter Olav Beddari forteller om "Grenselandet Pasvikdalen".

23. august: Frogner hovedgård, Skien. Filmfremvisning – "Stompa på Langåsen pensjonatskole".

20. september 12 eiendommer i Oslo: Villa Stenersen, Oslo Bispegård, Holocaustsenteret, Bredtvedt kompetansesenter, Rytterkorpset, Regjeringskvartellet: H-blokken, Y-blokken og Grubbegata 1, Bankplassen 3 og 4, Villa Grande, Arkitekthøgskolen og Oslo fengsel. Statsbygg har engasjert en del arkitekter og kulturhistorikere som viste eiendommene, samt samarbeidet med brukerne.

3. oktober: Nordnorsk kunstmuseum, Tromsø. Bevaring og fornying v/Elin Haugdal, Universitetet i Tromsø.

15. november: Eidsvollsbygningen, Eidsvoll Verk. Restaureringshistorie, v/Solveig Dahl, "Bygningen og bygda" ved Ranveig Finsen, Eidsvoll 1814, "Om kjøkkenet og andre kuriosita" ved kunsthistoriker Geir Thomas Risåsen. For barn: "Den store boka om det viktige huset", informasjonsmøte: Statsbygg informerer om restaureringsarbeidet.

13. desember: Åker gård, Hamar. Julemarked, juleaktiviteter, akevittutstilling og – seminar. Studentene fra Høgskolen i Buskerud har belyst eiendommen.

Kulturnatt

Statsbygg har samarbeidet med Oslo kommune og Nasjonalmuseet i forbindelse med Oslo kulturnatt 18. september. Åpnet da dørene til Oslo Bispegård og museene på Bankplassen.

3.6 Justisdepartementet

Åpne dager ved noen utvalgte av justissektorens eiendommer, tilrettelagt av/i samarbeid med Statsbygg som de leier de fleste eiendommer av.

3.6.1 Kriminalomsorgsavdelingen

Mai: åpen dag i sorenskrivergården i Lofthus.

Juni: åpen dag Nyrud politistasjon og Storskog vakt- og konferansehus.

September: åpen dag ved Rytterkorpset, Myntgata 5 i Oslo.

September: åpen dag ved Oslo fengsel.

3.6.2 Politiavdelingen

Som oppfølging av Justisdepartementets seminar om kunst- og kulturkriminalitet, har Politidirektoratet gitt Økokrim i oppgave å lede en tverretattlig kompetansegruppe. Gruppen skal fokusere på tverretattlig samarbeid, kompetanseoverføring og nettverksbygging. De er også bedt om å utvikle en veileder til hjelp i kampen mot kunst- og kulturkriminalitet.

Politidirektoratet har videre igangsatt arbeid med å utrede hvordan informasjon om kunst- og kulturkriminalitet kan synliggjøres i aktuelle databaser. Direktoratet har videre gitt PDMT i oppdrag å utvikle politiets MiljøINFO. Tilpasningene skal gjøre det mulig å registre og lage statistikk lokalt i miljøraker samt å få miljøplanverket som en del av distriktets beredskapssystem. Dette vil kunne ha betydning for kulturminner.

Økokrim arrangerer årlig et kompetansehevende seminar for de som jobber med miljøraker i politiet. Kunst- og kulturkriminalitet var et sentralt tema på kulturminneårets samling.

3.7 Landbruks- og matdepartementet

3.7.1 Kulturlandskap

Hovedarrangement, markering og presentasjon av 20 utvalgte kulturlandskap i jordbruket, et fellesprosjekt mellom landbruks- og miljøforvaltningen. HKH kronprins Haakon sto for åpningen av de 20 områdene i Vangrøftdalen 28.06.2009, der også landbruks- og matminister Lars Peder Brekk og miljø- og utviklingsminister Eriks Solheim var tilstede.

3.7.2 Statens kulturhistoriske eiendommer/landsverneplaner

Bidrag til posterutstilling i R5 Akersgata i regi av Fornyings- og administrasjonsdepartementet. Landbruks- og matdepartementet presenterte landbruksforskningens historie ved tre Bioforsk-anlegg som det er utarbeidet landsverneplaner for; Tjøtta i Nordland: Løken, Valdres i Oppland og Svanhovd i Finnmark.

3.7.3 Genressurser som levende kulturminner

Skog og landskap ved Norsk Genressurssenteret markert kulturminneåret med temaet "Genressurser som levende kulturminner", gjennom en månedlig bildepresentasjon på nett av kulturminner fra jordbrukets landskap 2009 og med en brosjyre om samme tema som omfatter husdyrraser, kulturplanter og skogtrær.

3.7.4 Statskog

Har bidratt til Kulturminneåret 2009 gjennom arbeidet med landsverneplaner for et utvalg av sine eiendommer. I kulturminneåret har Statskog også gitt ut boken "Statskogshistorie gjennom 150 år".

3.8 Kunnskapsdepartementet

3.8.1 Landsverneplan

Universitets- og høyskoleavdelingen i Kunnskapsdepartementet har hatt ansvaret for å lede arbeidet med utforming av en landsverneplan for de kulturhistoriske eiendommene under Kunnskapsdepartementet. Dette må anses som departementets hovedaktivitet i kulturminneåret. I samarbeid med Statsbygg og Riksantikvaren har man gjennomgått hele den statlige bygningsmassen under Kunnskapsdepartementet og gjort et utvalg av bygninger som foreslås fredet eller vernet på annen måte. Under denne prosessen har universiteter og høyskoler vært trukket inn og det har også vært egne dialogmøter mellom Riksantikvaren og universitetene.

Man har fulgt spesielt opp rehabiliteringsprosjektet for Sentrumsbygningene ved Universitetet i Oslo, hvor Kunnskapsdepartementet leder prosjektrådet/"styringsgruppen". Statsbygg er byggherre. Renovering av aulaen med Munchmaleriene er en sentral del av dette prosjektet.

Departementet har også hatt et særskilt fokus på universitetsmuséene, både i forhold til saker om rehabilitering, hvor det pågår egne prosesser med Statsbygg, og i forbindelse med digitalisering og samlingsforvaltning.

Da prosjektet Statens kulturhistoriske eiendommer hadde en særskilt utstilling i R5, hadde Universitetet i Oslo, Universitetet i Bergen og Universitetet for miljø- og biovitenskap på Ås egne bildemontasjer med eksempler på sine verneverdige bygg. Universitetsdelen var en vesentlig del av utstillingen. Disse montasjene har også vært brukt internt ved universitetene.

3.9 Samferdselsdepartementet

3.9.1 ROM Eiendom: "Levende stasjoner og dagliglivets kulturminner"

Bergensbanen 100 år

I anledning Kulturminneåret 2009 og Bergensbanens hundreårsjubileum, presenterte Rom eiendom utstillingen *Levende stasjoner og dagliglivets kulturminner* på fire stasjoner langs Bergensbanen. Utstillingen ser nærmere på seks av Bergensbanens vernede stasjoner; Bergen, Haugastøl, Nesbyen, Garnes, Flå og Urdland stasjon. Utstillingen åpnet 2. juli og stod ut høsten.

Fotograf Guri Dahl besøkte de seks stasjonene og fotograferte stasjonene og områdene rundt. Fokuset for denne fotografiske reisen var de arkitektoniske elementene ved disse fredete bygningene, så vel som en mer abstrakt tilnærming til temaet togreise generelt og Bergensbanen spesielt. Fotografiene ble, sammen med tekster omkring Bergensbanens historie, stasjonsarkitektur og de aktuelle stasjonene, trykket på fjorten store resirkulerte papp-plansjer skåret ut i formen av et togvindu og installert som en tunnel betrakteren kunne bevege seg igjennom på henholdsvis Bergen, Voss, Finse og Geilo stasjon.

Forfatteren Torgeir Rebolledo Pedersen bidrog med bestillingsverket *Skinnesang*, et dikt om Bergensbanen, til utstillingen. Diktet skapte en tekstlig og visuell reise som beveget seg på utsiden av de 14 plansjene sammen med Guri Dahls stemningsbilder. På innsiden av tunnelen kunne betrakteren fordype seg i originale arkitekturtegninger fra fredete stasjoner, fotografier av arkitektoniske detaljer, samt lese om typestasjoner og Bergensbanens historie.

Jubileumsarrangement ved Bergen stasjon.

Jubileumsarrangement – Museet Gamle Vossebanen, Norsk jernbaneklubb.

Restaurering av damplok til jubileumstogtur – Norsk jernbaneklubb.

3.9.2 Avinor

Avinor brukte kulturminneåret til å vise at også flyplasser kan være kulturminner, gjennom plakatutstillinger på flere av flyplassene rundt om i landet.

3.9.3 Rjukanbanen

Markeringen av Rjukanbanens hundreårsjubileum ble en 85 km markering fra Notodden til Vemork. På Notodden var det åpning med kulturprogram ("Det var her det starta") på Notodden gamle stasjon. Deretter ble det veterantog på Tinnosbanen fra Notodden til Tinnoset, der det var fest og flagg langs hele linjen. Deretter fulgte seiling med M/F Storegut over Tinnsjøen til Mæl der D/F Ammonia lå til kai, og hvor en stor folkemengde møtte Storegut på den første tur med passasjerer siden 1991. Etter omvisning om bord i D/F Ammonia var det taler av bl.a. "generaldirektør Sam Eyde" og statssekretær Heidi Sørensen i Miljøverndepartementet, og til slutt fredning av Storegut og Ammonia ved riksantikvar Nils Marstein. Deretter gikk det veterantog fra Mæl til Rjukan og videre med buss til Vemork der hundreårsmarkeringen ble avsluttet med konsert.

3.10 Arbeidsdepartementet – Sametinget

3.10.1 Samarbeidsavtale med Oppland fylkeskommune.

Den 28. mai 2009 undertegnet Sametinget og Oppland fylkeskommune en samarbeidsavtale om kulturminnevern. Dette er den første samarbeidsavtalen mellom Sametinget og en fylkeskommune som går direkte på forvaltningen av samiske kulturminner. Avtalen har sitt utgangspunkt i funn og utgravninger av hittil ukjente sørsamiske kulturminner ved Aursjøen i Lesja kommune i 2006. Avtalen ble fulgt opp i august 2009 med undersøkelse av en mulig samisk boplass i Rensenn i Vestre Slidre kommune. Denne undersøkelsen ble finansiert gjennom samarbeidsavtalen av Sametinget og Oppland fylkeskommune, og gjennomført av kulturhistorisk museum i Oslo ved Jostein Bergstøl.

3.10.2 Skardalen.

Skardalen er valgt til nasjonalt kulturlandskap i jordbruket i Troms, på grunn av sine natur- og kulturverdier og som et representativt sjøsamisk kulturlandskap. Man gjennomførte i Kulturminneåret 2009 registreringer av bygningsmiljø og arkeologiske kulturminner i det aktuelle området, samt intervju. Dette for å gi et bedre dokumentasjonsgrunnlag for den framtidige skjøtselen i området. Det har vært dialog med fylkesmannen underveis i prosjektet og samarbeid med Fávllisprosjektet ved Universitetet i Tromsø (kartlegging av sjøsamisk kulturlandskap i Lyngen).

3.10.3 Den samiske husmannsplassen Kjelvik.

I Sørfold kommune, nesten helt inne i Leirfjorden, på fjordens sørlige side, ligger den samiske husmannsplassen Kjelvik. De eldste skriftlige kilder vi har om Kjelvik er fra 1747. Den samiske husmannsplassen Kjelvik ble sammen med Engan/Ørnes i 2008 foreslått som et av landets 20 utvalgte kulturlandskap. Kjelvik er også Sørfold kommunes bidrag til formidlings-prosjektet "Fotefar mot nord". Som bidrag til "Kulturminneåret 2009 – Dagliglivets kulturminner" ble den samiske husmannsplassen Kjelvik presentert i uke 6.

3.11 Helse- og omsorgsdepartementet

Helse- og omsorgsdepartementets substansielt viktigste sak på kulturminneområdet i 2009 var uten tvil intern høring og ferdigstilling av landeverneplanen for helsesektoren. Riksantikvaren vil på grunnlag av dette arbeidet utarbeide et forslag til vern av viktige kulturhistoriske eiendommer innenfor helsesektoren, gjennom en egen forskrift. Landsverneplanen for helsesektoren omfatter ca 300 bygninger fordelt på 53 anlegger. Den statlige helsesektoren (spesialisthelsetjenesten) er statens nest største eiendomsforvalter.

I forbindelse med avviklingen av prosjektet Statens Kulturhistoriske Eiendommer (og overføring av ansvaret til Miljøverndepartementet) ble det gjennomført et arrangement på Arkitekturmuseet den 28. november 2008. Helse- og omsorgsdepartementet utarbeidet til dette arrangementet et særskilt informasjonsmateriell – utstillingsbannere som viser verneverdige objekter innen helsesektoren. Bannerne ble i ettertid, som ledd i departementets markering av Kulturminneåret 2009, stilt ut i Helse- og omsorgsdepartementets lokaler.

I forbindelse av åpningen av Kulturminneåret 2009 i Trondheim den 3. februar 2009 ble det tatt initiativ til en byvandring på Kalvskinnnet i Trondheim, som er av stor interesse sosial- og helsehistorisk og kulturminnemessig. Initiativet ble fulgt opp av Trondheim kommune og Sør-Trøndelag fylkeskommune som laget en kulturminneløype på Kalvskinnnet, basert på utlevering av skriftlig materiell og et kart. Den er ment som et varig tilbud til publikum, og var et tilbud på åpningsdagen før mottakelsen i Erkebisppegården.

4 MUSEENE I KULTURMINNEÅRET

4.1 Kulturminner forteller

Norges Museumsforbunds prosjekt i Kulturminneåret 2009 var *Kulturminner forteller*. Prosjektet gikk ut på å finne fram til kulturminner med en engasjerende historie. Fortellingene skulle presenteres på ABM-utviklings nettside "Digitalt fortalt – kulturminner på nett". I tillegg til å dokumentere og formidle interessant fortellinger, var målet også å skape engasjement og aktivitet i lokalsamfunnet. Prosjektleder holdt i kulturminneåret en rekke foredrag over hele landet knyttet til prosjektet.

4.2 Museene

"I 2009 forventes det at museene deltar i markeringen og bidrar til aktivitet og samarbeid i tråd med sin profil. Departementet gjør spesielt oppmerksom på ABM-utviklings satsning Digitalt fortalt."

79 museer har rapportert om ulike prosjekter og aktiviteter knyttet til Kulturminneåret 2009 (76 har rapportert under overskrift *Kulturminneåret*). I tillegg har tre rapportert om aktivitet knyttet til Digitalt fortalt. Ni museer har ikke oppgitt noen form for aktivitet knyttet spesielt til kulturminneåret. Av disse er det et kulturhistorisk museum. De øvrige er kunstmuseer, vitensentre, et naturmuseum og Skibladner. I tillegg er det to nye konsoliderte enheter som ikke har rapportert på kulturminneåret. Her har imidlertid de museene som går inn i de nye enhetene meldt om aktivitet.

Museene har meldt om høy og variert aktivitet i kulturminneåret. Det går fram av rapportene at det har vært stor oppslutning om årets hovedtema: *Dagliglivets kulturminner*. Det har vært prosjekter og arrangementer mellom ulike museer og mellom museer og frivillige organisasjoner, lag og foreninger, lokale initiativ, kommuner, fylker og statlige myndigheter. Det store flertallet av museene har også hatt stor bredde i aktivitetene, både tematisk og i type aktivitet. Aktivitetene har for de fleste vært spredt utover hele året. Fra enkeltarrangementer på et museum, produksjon av utstillinger og forestillinger til etablering av nettsted for industrihistorie, systematisk kartlegging av kulturminner og til deltakelse i nasjonale overordnede satsninger. Nyskapende prosjekter, som samarbeidsprosjekter mellom kunstnere og museer og Digitalt fortalt, ble etablert i kulturminneåret.

Flere museer har deltatt aktivt i kulturminneårets satsninger og melder om å ha tatt i bruk de verktøyene som ble stilt til rådighet i året. Rundt 50 av museene melder om deltakelse på kurs i Digitalt fortalt og om publikasjon av fortellinger (47 museer). Det er også et flertall som melder om produksjon av både digitale og fysiske kulturminneløyper og mange deltok i satsningen "Kulturminner på reise" (17). Flere museer, som Østfoldmuseet, rapporterer at de har "lånt frå dei ulike verktøyskrina for å komma vidare med anna utviklingsarbeid, og såleis har kulturminneåret vore eit løft for vår felles formidling i det konsoliderte museet". Mange museer har også påtatt seg en regional eller lokal koordinatorrolle for de ulike aktivitetene og

satsningene i året. Kun to museer melder om at de er skeptiske til nasjonale satsninger med et fast tema, da de synes dette vanskelig lar seg tilpasse lokale initiativ og planer.

5 FYLKESKOMMUNENE OG KOMMUNENE I KULTURMINNEÅRET

Fylkeskommunene og kommunene har i ulik grad deltatt i svært mange av de allerede nevnte arrangementer og prosjekter i forbindelse med KMÅ 2009. Her nevnes et utdrag fra ytterligere prosjekter initiert og planlagt av fylkeskommuner og kommuner alene, av private, eller i samarbeid mellom flere aktører. Det følgende er et utdrag basert på innrapportert materiale, samt relevans.

5.1 Tildelinger av tilskuddsmidler

Norges kulturvernforbund ønsket en pott "såpenger" som skulle deles ut for å øke engasjementet og bredden i arrangementene.

Totalt 358 prosjekter fikk til sammen 3 116 800 kroner.

I tillegg ble det delt ut 2,4 millioner kroner øremerket kulturminneåret over Norsk kulturråds budsjett.

5.2 Landsdekkende markeringer på flere steder

5.2.1 Kulturminnedagen

Søndag 13. september ble markert på ulikt vis på rundt omkring i hele Norge. Totalt 122 arrangement fikk besøk av til sammen 17 000. Tema var vann og dagliglivets kulturminner, og prisen for det beste arrangementet gikk til Lesja.

5.2.2 Arkivdagen

Den årlige arkivdagen ble arrangert som vanlig annen lørdag i november. Da lot arkivinstusjoner i hele Norden folk komme inn i magasinene. Det ble holdt foredrag og vist utstillinger med dokumenter og foto.

Tromsø

Statsarkivet i Tromsø markerte kulturminneåret og arkivdagen med glimt fra forretningen "Moderne" og familien Moes forretningsdrift gjennom det meste av 1900-tallet - et eksempel på hvordan privatarkiv bidrar til et mer komplett og riktig bilde av historien.

5.2.3 Arkitekturdagen

Årlig markering. I 2009 var kulturminner valgt som hovedtema, med fokus på ny bruk av verneverdig bebyggelse.

5.2.4 Olsok

Olsok ble flere steder en fin anledning til markering av kulturminneåret.

5.2.5 På tokt med "Gamle Oksøy"

M/S Gamle Oksøy dro på et seks ukers tokt langs norske kysten i forbindelse med Kulturminneåret 2009. Toktet gikk fra Rådhuskaia i sør til Hammerfest i nord. Det var stopp med diverse arrangementer og aktiviteter i alle landets kystfylker. Skipet tilhører Bredalsholmen slipp og fartøyvernsenter i Kristiansand, og toktet var på oppdrag og med støtte fra Riksantikvaren, Kystverket, Fiskeridirektoratet og ABM-utvikling. Båten er fra 1962, og ble brukt som forsyningskip i fyr- og merketjenesten. På skipet ble det på ulike måter fortalt om den norske kystkulturen og historier om den maritime kulturarv, og de som besøkte skipet fikk blant annet se en informasjonsfilm og spennende utstillinger.

5.2.6 Naturlosprosjektet

Naturlosene skal ivareta alle deltakerne på natur- og kulturvandring og berike turen med sine kunnskaper og ferdigheter. De mange naturlosene har hver sine spesialiteter og kan mer enn de fleste om temaet for turen.

Det var samarbeid om naturlosprosjekter i mange kommuner. Pilegrimsleden ble brukt i forbindelse med flere vandring i kulturminneåret. Det samme gjelder den fire mil lange natur- og kulturleden i Åmot som bl.a. holdes i orden gjennom et samarbeid med forsvaret. (At over 4000 soldater jevnlig må ta marsjmerket ved å gå leden, er en ypperlig måte å holde stiene åpne).

Eksempler

Hedmark: gamle fiskestier

Tre dagers tur gjennom tre kommuner langs gamle fiskestier. Fylkesordfører sammen med eldre fiskere og skoleklasser for å markere de gamle fisketradisjonene knyttet til "Kora-fisket".

Vennesla: Naturlostur til Hemmesaugland

Naturlos Torleif Drangsholt fortalte om stedet. Startsteder m/veiviser: Arr.: Historielagene i Songdalen, Torridal, Vennesla og Øvrebø.

5.3 Fylkesvis oversikt

Flere fylker og kommuner fokuserte gjennom hele året på temaer som var nærliggende for deres distrikt og som var viktige kulturminner i deres nærmiljø. Tematikken ble ofte bygd opp med både dagsarrangementer, utstillinger, foredrag, skilting av løyper, turer og restaurering. Noen prosjekter fikk støtte fra flere ulike ordninger, mens andre berodde kun på frivillig innsats.

5.3.1 Akershus

Rundtur i Ski sentrum – guiding.

Tur i ytre del av Ski sentrum – Waldemarhøy – Ski kirke – Drømtorp eller Waldemarhøy – Vardehaug. Ansvarlige: Ski Historielag

Kultursti Hebekk

Ansvarlige: Ski Historielag. Samarbeidspartnere: Ski Husflidslag og Ski Bygdekvinnelag.

Julebakst og halloween

Sted: Waldemarhøy. Ansvarlige: Ski Husflidslag og Ski Bygdekvinnelag.

Mat og husflidsteknikker

Ansvarlige: Ski Husflidslag og Ski Bygdekvinnelag.

Nyttårskonsert

Sted: Rådhus teateret. Ansvarlige: Ski Musikkråd. Samarbeidspartnere: Ski Husflidslag og Ski Bygdekvinnelag.

Nesbuenes kulturminner

Utstilling der nesbuene bidrog med sine egne kulturminner. Nes kulturhus – Galleriet. Raumnes historielag

Elvekongen på slusevandring

Båttur med Elvekongen og slusevandring ved Svanfoss sluser - med vekt på kulturminner langs elvene og slusene. Raumnes historielag.

Bondepeoner.

Hagevandring ved Mari Marstein med vekt på bondepeoner og andre tidlige stauder. Gamle Hvam museum.

Kulturarrangement Kråkstad samfunnshus

Ansvarlige: Ski Kulturforum/Follo jern & skrot. Samarbeidspartnere: Wild Horse line dancers, Kråkstad og Ski bondelag, Follo veteran- og gammelbilforening, Kråkstad skolemusikkorps, Kråkstad bygdekvinnelag, Kråkstad IL.

Åpen dag på Auli mølle

Åpen dag på Aulie mølle på Nes i anledning av at Auli er 100 år 2009.

Konservering av Nes kirkeruiner

Arrangement på kirkeruinene i anledning slutføring av arbeidet med å konservere ruinene. Samarbeid mellom kulturetaten, Nes samlinger og Riksantikvaren.

Nye tak

Nye tak på Stein skole, og på flere av husene på Funnefoss industriarbeidermuseum samt diverse annet vedlikeholdsarbeid som var prekært nødvendig (Nes).

Raknehaugen

Åpningsmarkering på Raknehaugen i Ullensaker med avdukning av fire nye skilt med ordfører og fylkesordfører til stede. Samarbeid med Ullensaker kommune, et samarbeid som vil fortsette videre i forbindelse med nye prosjekter og Pilmgrimsledprosjektet. Ullensaker museum var også en god samarbeidspartner, samt grunneiere.

5.3.2 Hedmark

Minoritetenes kulturminner på Finnskogen

I Hedmark hadde skogfinsk kultur og taterkulturen en viktig rolle i kulturminneåret. Den doble røykovnen på Øyermoen i Kongsvinger er trukket fram som et varemerke for skogfinsk kultur og dagliglivets kulturminner. Fylkeskommunen startet kulturminneåret med å varsle oppstart av fredningssak 2. januar. Videre stod skogfinsk kultur gjennom musikk, Åsta Holths litteratur, mattradisjoner og løyper mellom finnetorp langs Finnskogsleden sentralt. I forbindelse med interreg.prosjekt "En levende finnskog - vårt felles ansvar" ble det arrangert flere workshops og seminarer med faglige tema. Restaureringsarbeid ble gjort ved finnetorp og Tatermillas hus.

Historiske hageanlegg

Hedmark var pilotfylke når det gjelder historiske hageanlegg (Riksantikvarens prosjekt). Det ble registrert hageanlegg knyttet til et bureisingsbruk, et finntorp, en institusjonshage, hagen til direksjonen ved Folldal Verk og en husmannsplasshage. To dagers hagehistorisk marked og seminar på Sveinhaug gård i Ringsaker, et arrangement i bispehagen på Hamar, Hamar park, m.m. Satt i gang et stort restaureringsarbeid av parken og hageanlegget ved skogskolen på Nordstumo (fortsatte i 2010) med stier, bruer, dammer grusganger, beplantning osv. Jernbaneverket satset på stasjonshagen/parken på Koppang og biskopen på hageanlegget ved bispegården bak domkirken på Hamar.

Forsamlingshus og dansebaner/paviljonger

Hedmark satte verneverdige forsamlingshus og dansebaner på dagsorden som en del av hverdagslivets kulturminner og inngikk et samarbeid med Musikk i Hedmark som til sammen hadde ti arrangementer i ulike forsamlingshus og baner rundt i fylket.

Vassdrag

Hedmark er et svært viktig vassdragsfylke, og det viktigste i norsk fløtningshistorie. I kulturminneåret samarbeidet de med Norges vassdrags- og energidirektorat sentralt og lokalt om prioriterte dammer. Sundstua ved Rasta og Haugsmølla i Åsnes er viktige vassdragsrelaterte kulturminner/-miljøer som ble trukket fram i kulturminneåret. Haugsmølla er prioritert gjennom verdiskapingsprosjektet "Det dufter finnskog". Mange kulturminneløyper ble foreslått langs vassdragene.

Lokalhistoriske vandringer

Østre Toten kommune har hatt et samarbeid med Gjøvik og Vestre Toten samt Mjøsmuseet

om lokalhistoriske vandringer i kulturminneåret. Til sammen ble det gjennomført syv vandringer med ca. 350 deltakere. Vandringene ble gjennomført i samarbeid med historielag og andre lokale ressurspersoner på vandringenes tema. Samarbeidet vil videreføres i årene framover.

Markering i jaspisbruddet

Samarbeid med Trysil skoger og kommunen i jaspisbruddet i Ljørdalen der ca 40-50 personer deltok sammen med ordfører, Trysil skoger, museet, mange fra Hedmark fylkeskommune og fra lokalbefolkningen.

Steinringen på Veen

Samarbeid med Løten kommune, barne- og ungdomsskolen og skogsjefen ved steinringen på Veen som skolen skal ha ansvar for når det gjelder skjøtsel. Her var det taler fra fylkesråd, ordfører m.fl. Logoen til kulturminneåret ble anvendt som tidslinje på skiltene for å synliggjøre at 2009 var et kulturminneår.

Seminar: fylkets kulturarv

I samarbeid med Glomdamuseet ble det arrangert et seminar om fylkets kulturarv i februar. Dette ble fulgt opp av tre seminarer i regi av det regionale utviklingsnettverket Breidablikk i samarbeid med Hedmark fylkeskommune. (tema: husmannsplasser, landbruksbygg, kulturarven i media og kulturarv – et marked i emning.)

Skrivergården 150 år

Markeringen av 150 års jubileumet til "Skrivergården" på Kapp i 2009, Østre Toten.

Hestens dag

Hamar kommune sammen med Hedmark fylkeskommune og Klevfos industrimuseum.

Allsangkvelder, Middelalderfestival

Div.konserter, arr. Musikk i Hedmark.

Kåserikonsert

Musikkens Venner. Kåserikonsert på Hamar om Pauline Hall ved Hanne Lystad og sopran Hege Eide Vik.

Hamar Park 130 år

Kontaktutvalget for Hamar park. Åpning av Andedammen – feiring av 130 års jubileum for Hamar Park.

Kakejern som dokumentasjon.

Linda Prine laget bilder med trykk fra gamle kakejern (krumkaker, goro m.m.) Disse hang i fylkestingsalen med en liten tekst om året og kunstneren. Bildene ble lagt på nett og brukt til å inspirere skoleklasser til å dokumentere dagliglivets kulturminner som kunstuttrykk.

Utstilling om dansearrangementer

På Hedmarksmuseet ble temaet forsamlingslokaler og dansebaner fulgt opp med en egen utstilling om dansearrangementer med scene, kafé, fotografier med bilder fra

forsamlingslokaler med dansetilstelninger, konsert, kåseri og danseframvisning i 50- og 60-tallsklær. Det var også et eget arrangement i urtehagen på Domkirkeodden i samarbeid med Norsk genressurscenter på Ås og museet.

Nye arkeologiske undersøkelser

Hedmark fylkeskommune laget en utstilling sammen med Hedmarksmuseet om nye arkeologiske undersøkelser ved Hol på Hamar vest. Utstillingen ble vist på museet. Arrangert seminar sammen med Norsk institutt for kulturminneforskning (NIKU) om laserscanning og metoder for registreringer av arkeologiske kulturminner.

Pilegrimer i Hamarkaupangen

Hamar kommune og Hedmark fylkeskommune i samarbeid med Terje Storli. Utstilling i Hamardomen + sjettede trinn i Den kulturelle skolesekken – Pilegrimer i Hamarkaupangen

Nestlè

Hamar kommune. Arealplan i samarbeid med medielinja på Hamar katedralskole. Bildeutstilling i rådhuset fra lokalene til Nestlè før nedleggelse.

HaPå og flatbrød

Tablåer på alle de store møterommene i rådhuset med postkort, HaPå og Ideal-flatbrød.

Jul anno 1930

Juletre og kaffebord fra ca. 1930 pyntet av Hedmarksmuseet på kommunehuset.

Kulturhistorisk CD

Kulturhistorisk cd med bredt sammensatt musikk fra Hedmark (fra Alf Prøysen og Vidar Sandbekk, til Gaute Ormåsen, og med taterviser, skogfinsk musikk osv).

Gutulia nasjonalpark.

Samarbeid med fylkesmannens miljøvernavdeling om dokumentasjon og restaurering av en rekke seterhus i nasjonalparken.

Gamle Kongevei

Restaurering av bru langs Gamle kongevei i Stor-Elvdal. Hedmark fylkeskommune, Statens Vegvesen.

Haugsmølla

Restaurering og bruk av Haugsmølla, Gravberget i Våler. Hedmark fylkeskommune, Destinasjon Finnskogen og Våler utvikling

Restaurering av dammer/fløtningsinnretninger

Hedmark fylkeskommune, Norges vassdrags og energidirektorat.

Jaspisbruddet

Samarbeid med Trysil skoger og kommunen i jaspisbruddet i Ljørdalen.

Bygdeborgene langs Mjøsa

Skilting, tolv stykker

Middelalderkaupangen på Hamar.

Hedmark fylkeskommune satte søkelys på det rike materialet som finnes i middelalderkaupangen på Domkirkeodden. Skilting, formidling inkl. utlegging av materialet på nett var en del av satsingen i tillegg til at det skal foretas mindre undersøkelser for å få fram mer kunnskap.

Folkehelse

Samarbeidsprosjekt med folkehelse og turistforeningen. Egne vannflasker med kulturminneåret og folkehelse med helleristninger ble gitt til alle skoleelever i fylket og som gaver til de som ble med på turistforeningens vandringer.

5.3.3 Hordaland

Kartfesting av postveiene i Bergen

I forbindelse med satsingsområde *historiske ferdselsveier i Hordaland* samarbeidet fylkeskommunen med Bergen kommune og frivillige for å utarbeide en digital kartfesting av postveiene i Bergen. En sentral målsetting har vært at kartfestingen i framtida skal kunne brukes som verktøy i saksbehandling av plansaker i kommunen og fylkeskommunen.

-Stavangerske Posttour

-Ølfernes - Herøysund - rydding av veg og skilting – Interesselaget Postvegen

-Trondhjemske Postvej - vandring og fotoutstilling – Sandviken Kulturhistoriske foreining

”Posten skal frem”

Utstilling ved Bymuseet i Bergen

Før & no festivalen

Nostalgiske maritime dager på Leirvik.

Fiskeboller i karri

Utstilling frå Kunsthøgskolen i Bergen. Samarbeid mellom Kunsthøgskolen i Bergen og Den kulturelle skulesekken.

”Kvardagsspor i landskapet”

Museumssenteret i Hordaland, Osterøy museum.

5.3.4 Møre & Romsdal

Barskog og helleristninger

I Midsund kommune ble det gjennomført en natur- og kulturminnevandring der det ble vist frem sjelden barskog samt fornminne i form av helleristninger på Reitaneset i Nord Heggdal.

Gards- og seterhistorien ved Heggdalsvatnet

Kulturminnevandring gjennom Heggdalsdalen til Heggdalsvatnet, der en fikk høre fortalt gards- og seterhistorien til området og skiftende bruk gjennom århundrene.

Kuli-løypa

Arrangement med guidet tur i Kuli-løypa. Løype langs gravfeltene på Kuli. Åpent museum på Rosvoll prestegard i forbindelse med vandringer på Kuløy og Innsmøla.

Tyrhaug fyr ved Edøya

Båttur til Nordmøres eldste fyr.

”Driv sjy’n gut”

Temautstilling på Grønnbrygga på Dyrnes, Smøla.

Guri av Edøy

Nypremiere på ”Fru Guri av Edøy” i nytt anlegg. Her fortelles en historie spunnet omkring byggingen av Edøy gamle kirke på Edøya, Smøla.

Smøla: Ord og uttrykk

ICA Sparmat Straumen samlet gamle ord og uttrykk fra Smøla og publiserte på nett.

Kåring av kommunalt kulturminne i Herøy

Forslagsstilling i lokalavisa med kåring av Handelsstaden Flåvær som kommunalt kulturminne.

Bevaringsprisen 2009

I Herøy ble bureisingsmuseet Høgheim på Frostadheia tildelt Bevaringsprisen 2009. Utdelt av Fortidsminneforeningen avd. Nordmøre.

Rosvoll prestegard, Smøla

Åpningsarrangement med foredrag av Nils Aukan. Kulturinnslag. Senere bakedag med gammeldags steinovnbakst.

Bailldag

på Veiholmen og på Hopen, Smøla.

Familiedag på Moldstad

Samarbeid med bygdelag og bondelag, Smøla.

Stjernegrav

I forbindelse med bygging av Gurisentret på Edøya, ble det i 2006 avdekket en stjernegrav. Denne er for tiden tildekt igjen, men man jobber i Smøla med å få den synlig for publikum.

Ukas kulturminne – Smøla

Smøla har også i samarbeid med lokalavisa hver uke presentert ukas kulturminne. Publisert i avisa og på kommunenes nettside.

Kvennavatn

Løype til forskjellige vann. Det er lagt inn en rebus med 22 poster.

Kobbergruvene på Skjølberg

Løype til kobbergruvene opprettet, jobbes med skilting.

Arrangement med fokus på kulturminnevern

To arrangement i Herøy under kulturminneåret med underholdning og fokus på kulturminnevern.

5.3.5 Nord-Trøndelag**Namsskogan tømmerdam**

I samarbeid med Namsskogan historielag fikk man bygget/rehabilitert en tømmerdam inne ved et vann i Namsskogan kommune.

5.3.6 Sogn og Fjordane**Sundagsseminaret**

Dette faste arrangementet har vært en del av programmet for kulturminneåret i Vik. Åpning av kulturminneåret ble lagt til seminar nr.1 i 2009. Arrangør var Vik Kommune v/ OW og Lokalhistorisk arkiv v/AIS, sammen med Vik Historielag og Vik Ungdomslag.

1 Stølar og Stølsliv.

2 Vikjadialekten.

3 Fangstanlegg rundt Fresvikbreen.

4 Frå vasshjul til Peltonturbin. Vasskrafta si historie i Vik Kommune.

5 Fjordkulturen. Filmen om Kristian Otterskred.

6 Kyrkjebygda Vik. Om mellomalderkyrkjene i Vik.

På stølsveg

Kulturminneløypa i Feios ble offisielt åpnet med tur og høytid og medieomtale. Vik Turlag sitt turprogram for 2009 hadde hovudtema "På stølsveg", med 7 ruter som gjekk via en eller flere støler.

Ullvarefabrikk

Åpning av kulturminneåret i Sogn og Fjordane fant sted på Innvik Ullvarefabrikk. Samarbeid mellom stiftelsen som eier fabrikk og Stryn kommune. Det private næringslivet og frivillige i regionen var viktige medspillere.

Marknadsdag på Hestavollen

Arrangementet var en rekonstruksjon og minnemarkering av en svært gammel tradisjon med marked på Hestavollen, der folk fra Voss og Vik/Sogn møttes til handel og lek. Programmet

omfattet inntog med hestefølge fra to kanter, gudstjeneste, dramatisering av historiske hendelser, foredrag og store mengder tradisjonsmat, delvis laget på stedet.

Kven Veit

Vik Ungdomslag arrangerte "Kven Veit" vinter/vår 09 med tema kulturminne.

Kulturminne og bygdeutvikling

Dagseminar i Vikjahalli om "Kulturminne og bygdeutvikling".

I fotspora til gamle dagars konfirmantar frå Arnafjorden

Fjelltur i regi av Vik Turlag: I fotspora til gamle dagars konfirmantar frå Arnafjorden. Sju timars tur over fjellet frå Vik til Framfjorden.

Strandsitjarmiljøet

Infohefte og merking for kulturminneløype gjennom strandsitjarmiljøet på Vikøyri. Ferdigstilling og etterarbeid for løypene, med bl.a. skilting vil dra ut til 2010. I arbeidet med løypene har mange bidratt.

5.3.7 Sør-Trøndelag

Røros bergstad og cirkumferensen.

Det ble satt fokus på transportårer og kulturminner i den foreslåtte utvidelsen av verdensarvområdet. En tilrettelagt kulturminneløype mellom ferdagarder, skysstasjoner, gruver, grender og seterområder og reinbeitedistrikt på tvers av fylkes- og kommunegrenser er under planlegging. Femundshytta, Femund II, Narjordet, skysstasjonen Holla, Gata i Tolga og kong Fredriks gruver vil kunne bidra til å profilere de verdiene som gjør at området nå blir innlemmet som en del av verdensarven.

Kulturmiljøet på Refsnes i Rissa

Her finnes forunderlig mange spor etter aktiviteter som forteller historiske bruddstykker om menneskers liv og virke fra de første menneskene kom til området i steinalderen til dagens bosetting, bebyggelse og bruk av området. Det er planen at Refsnes etter hvert skal tilrettelegges for publikum, med skiltede kulturminner på stier gjennom et allsidig kulturlandskap. Arbeidet med dette ble påbegynt i 2009.

VømmølsPELL

Friluftsteater på museumsgrunn. Oppsetting av VømmølsPELL i Kalvåa bygdetun, Selbu.

Kvernsteinen

Markering av kvernsteinshistorien ved Rørosmartnan.

Diverse foredrag om Kvernsteinshistorein, jernvinneanlegg og kobberverkene.

Torvtaking

Pensjonistforeninga i Snillfjord tente på ideen om å vise gamle arbeidsmåter, og organiserte

torv-taking på gammelmåten en dag i mai. Tiende klasse ved Krokstadøra filmet dette arbeidet.

Kunst og kulturuke

Gamle håndarbeidsteknikker og Selbustrikkingas tradisjoner, Selbu.

Gryteklutstilling

Selbu Bygdemuseum.

Granby gård

Historisk utstilling ved utvandrer-museet i Selbu.

Grautkoking og klesvasking

Tablåer m. tekster brukt i diverse sammenhenger i Snillfjord (barnehage, avslutningsfest).

1) Grautkoking i svartgryte og 2) Klesvask på 50-tallsvis.

Norges eldste barneskirenn

Dokumentasjon av Trøndelag (Norges) eldste barneskirenn i Selbu.

Nyarrantement av gammel marsj

Skolekorps i Selbu.

Avslutningsarrangement Snillfjord

- "Mannholkjerringan", sagn dramatisert av elever.
- Gamle viser og allsang.
- Utstilling med bilder og gjenstander.
- Eldre kvinner laget "gammel-mat" og delte ut smaksprøver på festen.
- En mann som hadde vært med på hvalfangst i unge år, fortalte om det og viste diverse redskaper. En annen viste og fortalte om treskjæring.

Selbu: Taterhus

Flytting av et gammelt taterhus til opprinnelig tomt. Arbeidet med utstilling pågår og "tatermuseet" ble åpnet aug./sept. 2010 (Selbu).

Rolset

Div restaureringsarbeider ved museumsgården Rolset (Selbu).

Kulturminner i orienteringsposter

Selbu: O-klubb lag alle sine poster i turorientering, 10 på topp og sykkel-O til kjente og ukjente kulturminner.

En annerledes julegave

Besteforeldre og andre i Selbu ble oppfordret til å skrive ned sin historie og gi til barn/barnebarn og andre i julegave.

Ferdasti

Skolen i Snillfjord sammen med det lokale historielaget, merket en gammel "ferdasti" i løpet av året.

Skilting av kvernsteinsbrudd

Selbu

5.3.8 Telemark

Helleristningsvisninger

Den regionale kulturminneforvaltningen i arrangerte i samarbeid med Skien kommune to kveldsvisninger på de store helleristningsfeltene nord for Skien sentrum. Lokale historielag bidrog også til arrangementet.

5.3.9 Troms

Registrering av krigsminner

Samarbeid mellom kommunen, det frivillige kulturminnevernet og Tromsø forsvarsmuseum om registrering av krigsminner fra tida 1940–45. Det er registrert mange krigsminner som løpegraver, kanonstillinger, skyttergraver og bunkere m.m. I forbindelse med Kulturminneåret 2009, ble det gjennomført kulturminnevandring/kulturminnedag med utgangspunkt i de registrerte kulturminnene og historiene knyttet til disse. Krigsminnene som er registrert er i enkelte områder tegnet inn i reguleringsplan for området og er foreslått bevart.

Registrering av automatisk fredede samiske kulturminner og miljøer

Ledet av Gáisi Giellaguovddáš/ Gáisi språksenter. Prosjektets siktemål har vært å prøve ut modeller for hvordan skoleungdom, lokalbefolkning og friluftinteresserte enkelt skal kunne finne og registrere fredede samiske kulturminner.

Samisk stedsnavnsprosjekt

Revitalisering av samiske stedsnavn i det nordsamiske området Ullsfjord. Gjennom kulturminneopplegg ble regionenes nære samiske fortid synliggjort. Lokale lag og organisasjoner, skoler og private ble inkludert i formidlingsprosessen. Det innsamlede navnematerialet skal legges inn i SSR (Sentralt stedsnavnregister) og danne et solid grunnlag for kvalitetssikring av kartmateriale.

Frierleden

Vandring mellom Storfjord til Ullsfjord. Mange av de gamle samiske stedsnavnene man passerte underveis, ble samlet inn og dokumentert i Ullsfjord-/Storfjordsområdet og deretter formidlet videre.

Gammelbutikken på Tulleng

Butikkens historie startet i 1892, og den fremstår i dag som et levende kulturminne. Åpen helg i Gammelbutikken med omvisning, enkel servering og salg av postkort, t-skjorter, gammeldags godteri, ferske måseegg fra Svinøya og ull/garn fra villsauene på Tussøy. Videre utbedring av bygningen ble startet opp i juni-09.

Kvernsteinen i Harstad

Markering av fullføring av ryddearbeid, tekstplate og henvisningsskilt for delvis uthogd kvernstein, et betydelig kulturminne fra midten av 1800-tallet. Harstad historielag og Harstad ungdomsskole gjorde ryddearbeidet med skog og kratt.

Tromsø i litteraturen

Litterær kulturminneløype om forfattere som har levd og virket i Tromsø, eller som har beskrevet byen i sine verker. Løypa ble produsert av Troms fylkesbibliotek.

Byvandring med innfødt "bygut"

Rådgiver innen bygningsvern og kulturminnevern Erling Steenstrup ved Byutvikling i Tromsø kommune gjennomførte tre byvandringar i løpet av kulturminneåret.

Ishavskysten friluftsråd

Ishavskysten friluftsråd gjennomførte 22 historiske vandringar med naturlos. Vandringar ble arrangert over hele regionen, fra Karlsøya nord i sundene til Kilpis ved grensa. Guidene har vært faglig godt kvalifiserte innen historie, arkeologi, sosialantropologi, biologi, geologi, arkitektur, arkiver, slektshistorie, stedsnavn, samisk språk, med mer.

Kulturminnevandring på Tussøy

Vandring på Tussøy der fem av øyas kulturminner ble presentert: en utgravd jernaldergård, kulturhistorisk museum, båtmotormuseum, nordlandshus restaurert etter antikvariske prinsipper samt en boplass med hustuffer fra 1800-tallet. Arrangørene var Fortidsminneforeningen Troms avd., Tromsø museum, Hillesøyforeningen og Arctandria - Tromsø kystlag i samarbeid med Ishavskysten friluftsråd.

Bli kjent med spor etter samisk bosetting i Harstad

Tur i Kaltdalen og Sjordalen med turleder og foredragsholder. Turen ble gjennomført rett etter snøsmeltingen, for da er spesielt gammetuftene tydeligst. Det ble bl.a. fortalt om stedsnavn og slektsnavn. Det ble påvist vannkilder, som har hatt betydning for bosettingen på disse stedene.

En kulturhistorisk reise til en Nordnorsk kystgård fra 1800-tallet

460 elever på femte trinnet fra Tromsø-skolene deltok i formidlingsopplegget "En kulturhistorisk reise til en nordnorsk kystgård fra 1800-tallet" på Straumen gård. Deltakende samarbeidspartnere var Perspektivet museum, Arctandria Tromsø kystlag og Gáisi Giellaguovddáš.

Ekskursjon til Kveøya

Her var personer fra øya viktige informanter, historielag og også ordfører i Kvæfjord, Lillian Hessen, var med.

Tradisjonell brudeferd

BUL – Tromsø arrangerte i samarbeid med Arctandria Tromsø kystlag og Norske kveners forbund et tradisjonelt norsk bryllup. Brudeparet som meldte seg var norsk/japansk, og i

brudedefølge deltok japanske gjester. Det ble et flott tradisjonelt bryllup med brudeferd, spellemenn, dansere og brudedefølge.

Kystkulturhelg i Kattfjorden

Bodsalg, stands, aktiviteter, kåseri og matservering på Tulleng og Lauklines brygger, samt kulturhistorisk vandring på Tussøy.

Barnesangleker og barne-/voksenklær fra 50–70-tallet

Åpen dag ved Sør-Troms museum i samarbeid med Harstad historielag og elever og lærer på Bergseng skole. Klassen øvde inn til sammen elleve klappeleker, ringdanser og "siste par ut". Etterfulgt av kåseri om barndomsminner, ulike gutte- og jenteleker og skikker i Tromsø på 50–70-tallet, samt mannekengoppvisning av barne- og voksenklær fra samme tidsepoke. Noen damer viste handarbeidsteknikker for "finere" handarbeid i eldre tider og et par menn viste fram garnbøting.

Fotomøte

Samtaler omkring gamle foto fra kretsen i Vik. Kvæfjord Historielag og U/L Varden.

Skidag

Skidag ved skytebanen på Borkenes med barnehopprenn og videopresentasjon av bilder fra skihistorien i Kvæfjord. Idrettens kontaktutvalg i samarbeid med skigruppa i Kil, historielaget og frivillighetssentralen.

Tingene forteller

Fjerdeklassene ved Borkenes skole presenterte sine gjenstander og forskningsresultater på Krambua, Borkenes i Kvæfjord. Skolen i samarbeid med historielaget.

Stell av robåter

ved Hemmestad brygge i Kvæfjord. Kystlaget og skolene.

Ull og sau

Temadag med Kvæfjord Husflidslag på Hemmestad brygge.

Skolefrokost

på Borkenes skole ved Kvæfjord sanitetsforening. Utstilling av gamle fotoapparat på Krambua.

Trastad Samlinger

Åpen dag Trastad samlinger, Troms. Blir årlig arrangement.

Kaffe og Kunnskap

Foredragsserie ved Sør-Troms Museum i samarbeid med Pensjonistuniversitetet i Harstad.

U/L Samhold 100 år

Markering av U/L Samholds hundreårsjubileum på Flesnes i Kvæfjord.

Hemmestad brygge

Sesongåpning Hemmestad brygge. Kvæfjord Kystlag/Hemmestad Grendehus og Sør-Troms Museum.

Kvikk 4H

Markering i forbindelse med høstfesten, "Kvikk 4H", Kvæfjord.

Musikkafe på sykeheimen

"Kjente og kjære sanger" ved Kvæfjord Blainnakor i samarbeid med frivillighetssentralen.

Ny kvæfjordfilm

Presentasjon/premiere på nylaget Kvæfjordfilm.

Åpen dag på Borkenes

Salg av årboka på Krambua de tre siste lørdagene før jul. Ev. utstilling av gamle foto. Kvæfjord Historielag.

Verdensteateret – Tromsø

Tromsø bibliotek og byarkiv har i løpet av Kulturminneåret 2009 lagd en nettutstilling om Verdensteatret som er Norges eldste kommunale og som fremdeles drives som kino. Kinoen er en av Tromsøs kulturhistoriske perler.

Kulturminner på reise

Perspektivet museum har i samarbeid med Sommerlyst skole deltatt i prosjektet *Kulturminner på reise*. Prosjektet fokuserte på materielle objekter eller immaterielle fenomener som har krysset en grense før det har kommet hit og fått betydning for noen. Elevene intervjuet besteforeldre, naboer eller tanter og onkler og laget presentasjoner av kulturminnet.

Ka skal vi gjemme på?

Tromsø museum inviterte ungdom til å finne framtidens kulturminner, gjenstander og aktiviteter fra deres egen hverdag som vil bli kulturminner i framtida. Museet satte opp tomme utstillingsmontre som ungdommene måtte fylle. Og museet ønsket seg ikke bare ting og saker fra ungdommens hverdag, men også ringetoner, skatetriks, kule ord og vendinger, dans, sport og lek. Slike kulturminner ble samlet inn ved hjelp av foto eller film.

Gerilja broderi på Kafé G

Aksjon geriljabroderi sin Tromsø-celle stilte ut geriljabroderier på Kafé G i forkant av en nasjonalaksjonen som ble arrangert i desember. Prosjektet nasjonalt het *For et mer aggressivt korsstingsbroderi*.

Fiskarbondekona i arbeid

Andørja husflidslag, lbestad.

Avslutning kulturminneåret, Kvæfjord

På sykehjemmet med musikkafe og Kvæfjord Blainnakor som sang de gamle, kjære julesangene. Ordfører var til stede.

Simavika kraftstasjon

Tromsø Kommune arrangerte tur til Simavika der det ble gjennomført en dugnad og opprydding inne i Simavika kraftstasjon. Kraftverket i Simavika ble påbegynt i april 1912, og er et viktig og sentralt kulturminne i Tromsøs industri- og krafthistorie. Siden 1976 har den stått tom og ikke vært i bruk. Kraftstasjonen er regulert til spesialområde bevaring.

Gravsteiner på Krigsminnelunden på Harstad kirkegård

Etter krigen 1940-45 ble det etablert en minnelund med en obelisk og 12 gravsteiner til falne under krigen. Gravsteinene ble i Kulturminneåret 2009 pusset opp og påført korrekte navn av Harstad historielag, og overlevert kommunen, som skal stå for vedlikeholdet.

Ibbestad Elektrisitetsværk

Natursti/merket løype laget av Ibestad historielag m/opplysningsplakater fra hovedvei til kommunens første elektrisitetsverk – Ibbestad Elektrisitetsværk fra 1912.

5.3.10 Vest-Agder

Vandretur på gjengrodde stier

Eikelandsdalen, Vennesla. Fortellinger rundt husmannsplasser og om dagliglivet på Eikelandsgårdene i gamle dager. Besøk på bebodd husmannsplass som brukes til ulike aktiviteter. Lokale kjentmenn forteller.

Høstmarked på Øvrebø gamle prestegård

Salgsutstilling av forskjellig hjemmelaget brukskunst og lokale kunsthåndverk i Vennesla. Salg av lefser, flatbrød og grønnsaker fra lokale produsenter.

Bommens dag

Konsert med Veterankorpset kl. 14.00. Opplesning. Omvisning i Bommen ved Tore Robstad. Kafe med salg av "beder" fra Bommenbrød (fra vedfyrt bakerovn). Ellers salg av kaffe, vafler, pølser, rømmegrøt, brus. Gratis adgang. Arr: Bommens Venner. (Vennesla).

Fotoutstilling av Setesdalsbanen

I anledning Kulturminneåret 2009 og Kulturuka i Vennesla viste Vest-Agder-museet Setesdalsbanen en fotoutstilling med bilder av fotograf Anita Nilsen. Livet "bak kulissene" og detaljene var i fokus.

Vandretur i Tømmerrenna

Avgang med motorvognen "Sulitelma" fra Grovane stasjon (Setesdalsbanen) til Kringsjø. Orientering om tømmerrennas historie. Retur i tømmerrenna til fots. Arrangør: Stiftelsen Steinsfoss Tømmerrenne og Vest-Agder Museet Setesdalsbanen.

5.3.11 Østfold

Tvillingborgene og Trolldansen

I Trøgstad kommune ble det gjennomført en kulturminnetur til Tvillingborgene og steinsettingen "Trolldansen" fra folkevandringstiden. Kommunen samarbeidet med Historielaget og fylkeskommunen.

6 BARN OG UNGE

6.1 Den kulturelle skolesekken

Det var stor aktivitet i forbindelse med kulturminneåret på skolene rundt om i landet. Noe av det som har foregått er rapportert inn.

Hamar

Hele klassen på medialinjen på Hamar katedralskole satte kulturminneåret og kulturminner på dagsorden og samarbeidet rundt ulike tema med kulturvernseksjonen. Også samarbeid med Naturskolen og skoleklasser på Finnskogen og i Nordøsterdalen.

Kvæfjord

"Den gamle skole"- en skoledag på gammelt vis i skolestua på bygdetunet på Borkenes for sjetteklassene ved Borkenes skole. Skolen i samarbeid med kommunen.

Snillfjord

Skolen dramatiserte et sagn fra kommunen som heter "Mannholkjerringen". Elevene lærte sanger fra Mads Berg - Skolens sangbok, som f.eks Kjerringa med staven, Eg heiter Anne Knutsdotter, Fager kveldssol og flere. En annen klasse ved ungdomsskolen filmet intervju med ei eldre kvinne i ei sætergrend om livet der i gamle dager. Foredrag og utstilling om klippfiskarbeidet i kommunen.

Sogn og Fjordane

Hadde egen konkurranse for skolene der de skulle velge ut og dokumentere sitt kulturminne. Et av de innsende bidragene ble premiært.

Telemark

Alle femteklasser i hele Telemark fikk i løpet av høsten besøk av to arkeologer som gjennomførte et formidlingsopplegg som lot elevene lære og oppleve ulike aspekt ved livet i steinalder. Den kulturelle skolesekken finansierte både utviklingen av prosjektet og selve turnèvirksomheten.

Tromsø

I lys av 'Kulturminneåret 2009' ble det satset spesielt på formidlingstilbud med kulturhistorisk innhold i den kulturelle skolesekken. Gjennom forestillinger og utstillinger har elevene blant

annet møtt en av verdens fremste stumfilmplanister, lært om vikingtiden i nord, livet på en nordnorsk kystgård på 1800-tallet, reindrift og ulike samiske aktiviteter. De har lært om Tromsø som selfangstby, hekseforfølgelse i middelalderen, samisk mytologi og skapelsesberetning, kunsten å anmelde en film, om ny og eldre kunst, arkitektur og byrom.

Vennesla

"Fra ull til klær" - Den kulturelle skolesekken for tredjetrinn, Vennesla bygdemuseum. Elevene fikk se hvordan man karder, spinner, vever og andre husflidsteknikker. I smia utenfor ble det vist hvordan man lagde redskaper, kniver osv. Ved Hægeland bygdemølle deltok elevene ved Eikeland skole i maling av korn og stavskjæring.

Vik

Fresvik skule og Flatbygdi skule satt i gang større prosjekt om kulturminner i utmark, der registrering av uteløer og sommerfjøs m.m. stod sentralt. Fresvik skule hadde til sommaren 09 klart fyldig dokumentasjon av 100 bygningar, og en bygdekveld med fyldig program, sang og drama om faktiske hendelser i utmarka. Feios skule har vært sentral i arbeidet med kulturminneløypa.

6.2 Kulturminnet mitt

I forbindelse med Kulturminneåret 2009 lanserte Polaria og Norsk Institutt for kulturminneforskning (NIKU) skrivekonkurransen "Kulturminnet mitt". Ungdomsskoleklasser over hele landet ble invitert til å delta. Konkurransen var for ungdomsskoleklasser, og produktet skulle være et essay eller en artikkel om et lokalt kulturminne.

6.3 Rydd et kulturminne

Aksjonen ble arrangert av Norsk Kulturarv (medlem av Norges Kulturvernforbund) for femte gang. I kulturminneåret var det rekordstor deltakelse, og totalt kom det inn hele 397 søknader, ca 100 flere enn ved forrige aksjon. Av disse fikk 355 tilsagn om støtte. Til sammen har 7000 elever i ca. 300 barne- og ungdomsgrupper deltatt over hele landet, og det er lagt ned om lag 50 000 dugnadstimer. I hovedsak deltok skoler og skoleklasser, men også grupper fra musikkorps, 4H, historielag og bygdelag.

De ti beste prosjektene ble premiert med diplom og en ekstrapremie på 3000 kroner. Dette var: Aure barne- og ungdomsskole, Møre og Romsdal, Det mosaiske trossamfund og Grünerløkka historielag, Oslo, Hovet skole, Buskerud, Flåm skule, Sogn og Fjordane, Kvam skole, Hordaland, Furulunden skole og Risøbank naturskole, Vest-Agder, Folkvang skole, Østfold, Moltemyr skole, Aust-Agder, Vadsø atletklubb, Finnmark, og Haga skole og Sola historielag, Rogaland.

7 BEFOLKNINGENS KJENNSKAP TIL KULTURMINNEÅRET 2009

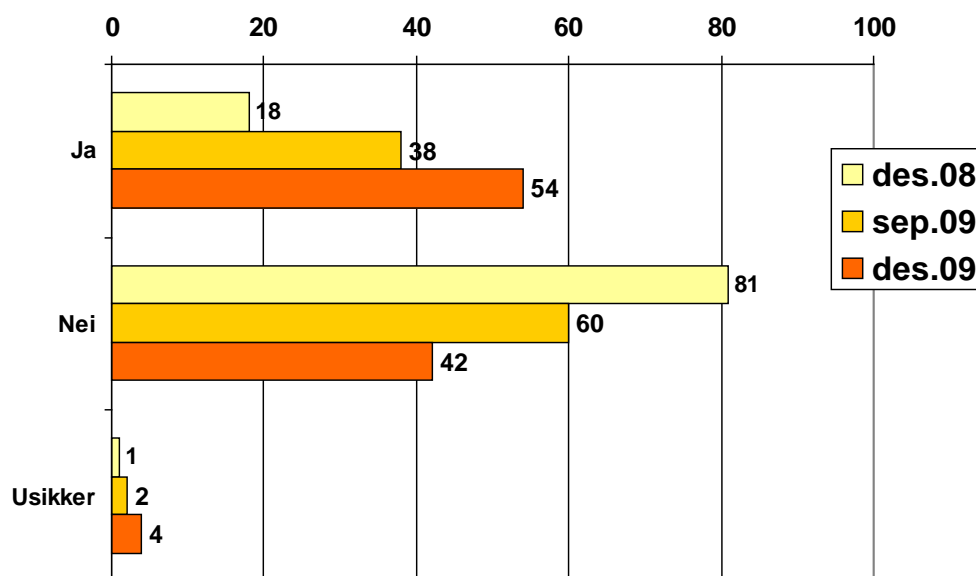
Synovate-rapporten

Undersøkelse om befolkningens kjennskap til Kulturminneåret 2009. Dette er en repetisjon av tilsvarende spørsmål fra en mer omfattende undersøkelse som Synovate gjennomførte for Riksantikvaren i desember 2008 og som ble repetert i september 2009. Man kan derfor studere i hvilken grad kjennskapet har økt i løpet av denne tiden. I tillegg spurte man nå om de spurte kjente til at Norges kulturvernforbund hadde ledet kulturminneåret 2009.

Kjennskap til kulturminneåret 2009

Det var i undersøkelsen 54 prosent av den voksne befolkning i Norge som hadde hørt at 2009 hadde vært kulturminneår. Siden det var et år siden det ble gjort kjent for første gang at 2009 var valgt til kulturminneår, var dette et meget godt tall. Økningen i kjennskapet siden september 2009 var nesten like stor som økningen man opplevde mellom desember 2008 til september 2009. Her kan man også tenke seg at flere har hørt om lokale arrangement knyttet til kulturminneåret, uten å huske selve begrepet kulturminneåret.

Har du hørt at 2009 har vært kulturminneår?

Konklusjoner

Denne undersøkelsen fører etter Synovates mening frem til følgende konklusjoner:

1. Kjennskapet til at 2009 er valgt til kulturminneår økte fra 18 % i desember 2008 til 38 % i september 2009 og videre til 54 % på tampen av 2009.
2. Med økende alder ble det målt et stadig høyere kjennskap. Innen yngste aldersgruppe var kjennskapet ved årets slutt 32 %, i de to midlere aldersgrupper 47 % og 56 %, mens hele 72 % blant de over 60 år i desember 09 kjente til at 2009 hadde vært kulturminneår.
3. Lokalaviser, riksaviser (papir/nett) og riksradio/ -fjernsyn har betydd mest for å gjøre kulturminneåret 2009 kjent i befolkningen.
4. Svært få hadde fått med seg at Norges kulturvernforbund hadde ledet arbeidet med kulturminneåret 2009. Kun 14 % av de som kjente til at 2009 hadde vært kulturminneår, sa at de kjenner til hvem som har ledet arbeidet.

8 AVSLUTNING

Miljøverndepartementet er godt fornøyd med oppslutning rundt Kulturminneåret 2009. Denne oppsummeringsrapporten viser at mange engasjerte seg i året og at vi til fulle fikk fram både bredden og mangfoldet i kulturminnene. Under behandlingen av stortingsmeldingen om kulturminner i 2005, bestemte Stortinget at det skulle arrangeres et kulturminneår i 2009 og deretter hvert tiende år. Miljøverndepartementet vil nå bruke resultatene fra Kulturminneåret 2009 og tida fram mot 2019 til å tenke gjennom innretningen på Kulturminneåret 2019. Men det er også viktig å huske på at de store målene når vi ved hjelp av det daglige arbeidet som utføres av de mange frivillige og forvaltningen i fellesskap. Store markeringsår er viktige for å rette fokus mot arbeidet som gjøres, men det arbeidet som gjøres *mellom* markeringsårene, er vel så viktig som det som gjøres *i* dem.

9 NETTSTEDER

Offisiell nettside: www.kulturminneaaret2009.no

Dagligliv.no: <http://www.dagligliv.no/>

Kulturminneløypa: <http://loype.kulturminneaaret2009.no/>

Ukens kulturminne

Holbergprisen i skolen

Fordums kraft

Kva er et kulturminne?

Riksantikvarens 12 fredninger

Staten i kulturminneåret

Digitalt fortalt

Norges kulturvernforbund: www.kulturvern.no/kulturminneaaret2009.html

Norsk kulturarv: www.kulturarv.no

Kulturminnedagen: www.kulturvern.no/kulturminnedagen.html

<http://www.nasjonalefestningsverk.no/lyslyd/>

Genressurser som levende kulturminner:

<http://www.skogoglandskap.no/fagartikler/2009/kulturminneaaret>

<http://www.skogoglandskap.no/nyheter/2009/brosjyre>

Departementene: www.regjeringen.no – søk på kulturminneåret

Riksantikvaren: www.riksantikvaren.no – søk på kulturminneåret

ABM-utvikling (Statens senter for arkiv, bibliotek og museum) www.abm-utvikling.no – søk på kulturminneåret

Nettsidene til fylkeskommuner og kommuner